ALEXANDRU LĂPUȘNEANU

2282

[PROLOG]

Versiunea *A*

[BOIERI DE LA CURTE]

— Vere, ce mai e cu Gruie[1]? *107v*
— Pe cît știu e la Hotin,
Turcii l-au închis acolo pe cuvînt că e hain.
Cum află că[2] Vodă lasă turci să apere cetatea
Și că numai pentru oameni, să le facă dreptate,
Lasă pîrcălab acolo ... Gruie și-a ieșit din minți.
De-avea Gruie vre o teamă era să nu moară-n pat. *109v*
dracu-i iese mainte cu colaci!
„Eh, mă duc să scap Hotinul, șaptezeci de mii de draci!"
„O săgeata drept în coastă, ce mai leac și ce mai vraci,
Cum te duc atunci de-a dura șaptezeci de mii de draci."
Ridică un pumn de oameni înarmați pînă în dinți *107v*
Și se duse drept la turcul ... „Cine te-a trimis aice,
Turcule?". Zimbește turcul... „Domnul vostru, măi voinice!"
„Domnul?"[3] zice Gruie rece ... „Cine-i ăla ... care Domn ...
Domnii legiuiți ai țării dorm în vecinicul lor somn...
Pe mormintele lor[4] sure, în locașu-ntunecos,
Noi boierii-am ales Vodă în Moldova pe Hristos.
Pîrcălabi sîntem cu toții și ostași ai lui Isus
Și un pîrcălab mai mare peste noi dacă am pus
N-are drept să dea din țară loc măcar [de] două palme[5]...
Și astfel, din vorbă-n vorbă, au ajuns pîn' la sudalme
Și la ceartă, la bătaie, începură să se bată,
Nu rămase l-ai lui Gruie nici o singură săgeată.
Apoi se luptar[ă]-n săbii, toți căzură[6] pîn' la unul...
Prins a fost la urma urmei numai Gruiștea, nebunul...

— Ce-au făcut turcii cu dînsul?... *108v*
— Știu eu vere?... Se socoate

1. *inițial* Ce s-a întîmplat cu Gruie? 2. *modificat din* cumcă 3. *după* Zise dînsul *șters* 4. *inițial* Pe mormîntul lui 5. *inițial* N-are el dreptul să deie-n Moldova două pietre 6. toți căzură *deasupra lui* și muriră *șters*

Că de viaţa-i să s-atingă, după lege, nu se poate,
Numai Vodă e stăpînul pe viaţă şi pe moarte.
S-auzea că Lăpuşneanul a trimis la turci o carte
Ca să-i deie drumul turcii... Lor le place viteaz bun,
I-ar da drumu-n dragă voie, oricît fie de nebun [7]...

— Ce-ntrebaţi la deal la vale, verişcani, ce e cu Gruie,
Între voi [8] nu este nimeni care poate să v-o spuie?
Şi de bietul om vă place să mai faceţi încă glume!
E aici, e mort sărmanul, e pe ceealaltă lume...
Mort cum mor la noi vitejii, fără drept şi judecată!
Ei, erau mai bune vremuri, în Moldova, altădată.
113v — Astăzi este Lăpuşneanu, turcul şade la Hotin,
Iar[ă] cine se ridică improtivă... e hain...
— Da, hain ca bietul Gruie... Cel viteaz e azi mişel [9]...
Arbore, să nu-ţi uiţi vorba... Dar ce s-a-ntîmplat cu el?

108v — Dar de ce? Dar cum?
— Cum, Doamne, nu i-a dat atît de furcă [10]
Cu împărăţia? Vodă a simţit cumcă-l încurcă...

113v — Ei, ce s-a-ntîmplat? Ce dară? Ne dădea mereu de furcă [11]
Cu Împărăţia... Vodă a simţit cumcă-l încurcă ...
109r — Vodă-l măgulea odată...

— Da, dar nu-i dădea avere,
Se temea că daca Gruie o să prinză la putere
O să-ntoarcă lumea asta într-o zi cu susu-n jos,
Nu degeaba îşi zisese [12]: pîrcălab al lui Hristos ...

— Nu mai rîdeţi ... multă apă va mai trece peste Prut
Pîn-om mai avea pe unul cum pe dînsul l-am avut.

— S-au aflat un ban la dînsul, ban bătut cu chip şi an [13]...
Jesus Christus Rex Moldaviae era scris pe acel ban ...
109v — Ce ciudat!
— Ciudat măi vere şi nu prea ... Eu ştiu din gura
Unui moş ... nu prea de-a [14] dreptul ... cam pe-ncunjur... Legătura
De la Putna între dînşii tot a fost ea ce a fost ...

— Fost-o fi, nu zic, dar una ştiu ... n-avut-a nici un rost [15]...
Trebuie să ne deprindem şi cu turcul pe toţi vecii
Cum s-au dat [pe] brazdă astăzi pîn' şi fraţii noştri, grecii,
Ce au multă-nvăţătură ... alt neam, nu ca moldovenii ...

— Ba să mă ferească sfîntul ca să fim ca ei ... Viclenii
Sînt a turcilor iscoade, vînzători de ţări şi neamuri.

110v — Alelei, Moldovo dragă, darea turcului e grea,
Trebuia s-aduc pe grecul ca să ştie cum s-o ia [16].
Un viclean trebuie-acuma ... Moldoveanul este prost,
Ce mi-e * daca-avu sub Ştefan şi în vremea care-a fost
Te miri ce şi mai nimica ... şi, făcînd din tei curmei,
O ducea pe azi pe mîne ţara cu nevoia ei ...

7. *iniţial* Şi ⟨-l⟩ îl lăs[ară] *apoi* L-ar lăsa în dragă voie chiar să fie şi nebun ... 8. *iniţial* Între toţi 9. *al doilea hemistih iniţial* Dar ce se-ntîmplă cu el? *reluat un vers mai jos* 10. *încercările de modificare a sfîrşitului de vers sînt indescifrabile* 11. *iniţial* Ce dădea şi el de furcă 12. *iniţial* C-avea datina să-şi zică 13. *iniţial* Şi acum, cînd îl scăldară *apoi* Şi pe pieptul lui aflară, cum aud, un ⟨bătu[t]⟩ ban bătut *apoi* Şi la piept un ban i-aflară, ban bătut avînd şi an 14. *după* dep[arte] *apoi* depar[te] *şters* 15. *iniţial* Fost-o fi, nu zic, ştiu una ... n-a avut nici pic de rost; *după remaniere poetul a lăsat* n-a avut *dintr-o inadvertenţă metrică pe care am corectat-o în* n-avut-a 16. *iniţial*

Ei, Moldovo! darea-i grea ...
A trebuit s-aduc capra ca să ştie cum s-o ia.

Azi? Azi nu-i vremea aceea, ne-am deschis la cap și noi,
Astăzi ne-mbrăcăm mai altfel, mai podoabă, mai fărfoi.
Am lăsat Suceava veche [17] ... sus în ziduri crească spin,
Mutînd scaunul aice [18], mai în vale, la străin.
Lumea merge înainte ... Trebuit-au oare noi
În prostia cea străveche să rămînem înapoi? ...
Nu, în loc de vechi ceasloave și de basme slavonești
Mai aducem cîte-o carte din istoriile grecești [19]
Care-nvață pe muiere să înșele pe bărbat
Tocmai cînd îl cheamă țara la hotarul depărtat.
Încît dacă moare, bietul, cum se-ntîmplă multe ori, *111r*
El mai lasă pe deasupra încă un moștenitor
Fără știrea lui [20] ...

— Decît greci în țara asta ... Zău mai bine Lăpușneanu. *110r*

— Cum să nu fi fost vremi bune? Doamne, îmi aduc aminte *111v*
Ce mai vremi, vremi mari, avurăm * noi și țara mai-nainte!
Mohamed stîrnise moartea cea stăpînă peste stepe
Ș-au dat gînd de biruință mulgătorilor de iepe.
Peste mări de mulți plutite, peste țări înfloritoare
Aruncase lacom, mîndru, ochii Asiei tartare.
Împăcînd cu gînd de pradă ale triburilor certuri
Răsărit-au dintre ele, soare roșu din deșerturi,
Pe cetățile-n ruine, pe noroadele strivite,
Peste frunți încoronate au trecut a lui copite,
Au făcut o-mpărăție peticită din bucăți
Pe trei mări domnind păgînul și trei sute de cetăți.
Căci ardeau cetăți și ziduri și corăbiile-n porturi
Cînd venea, din loc mutîndu-și tot imperiul lui [de] corturi [21],
Ca să-nfig-asupra lumei semiluna nouăi legi [22]
Au surpat două imperii și pe paisprezece regi,
Peste Asia și-Europa au întins deodată lanțul
Și ce zi înfricoșată [cînd] au fost luînd Bizanțul! [23]
Peste crucile-nclinate suna jalnic glasul cobii
Și pe uliți grămădite stăteau roabele și robii.
Stăteau legați împreună, ici ostași legați de clerici, *112v*
Țipetele de muiere răsunat-au din biserici
Cu strigări de bucurie ... oardele cele barbare
Înadins făcură nunta lor păgînă în altare;
Urlete de biruință mestecate cu lung vaier
Cu-ale clopotelor glasuri se amestecau în aer.
Numai turnurile nalte ș-ale zidurilor creste
Stăteau marturele mute peste spaimele aceste;
Clocotea întreg orașul prins de spasmele pierzării
Și prin țipetul mulțimii urlau valurile mării ...

se băgau ca dracul! *110r*
Cine li s-a pus în cale, Ștefan Vodă, el săracul!

Dar aicea la Moldova dete turcul peste dracul ... *111r*
Cine i-a ieșit în cale? Ștefan Vodă ... el săracul.

17. *inițial* Am lăsat Suceava, să mai crească și 18. *inițial* S-au mutat aici 19. *inițial* din cetățile grecești
20. *ultimele trei versuri inițial*

Încit dacă moare-acolo, cum se-ntîmplă multe ori
Bietul lasă pe averea încă un moștenitor
Pe deasupra ... peste fiii acei drepți și legiuiți

21. *inițial* Cînd ⟨mișca⟩ muta din loc în loc în lume tot imperiul lui [de] corturi 22. *inițial* noua [lege-a Semilunei]
23. *inițial* Căci ce zi înfricoșată fu cînd au luat Bizanțul!

112v — Dar cînd năvăli-n Moldova [24] au găsit şi el pe dracul.
Cine i se puse-n cale? . . . Ştefan Vodă, el săracul . . .

— Ei ! nu-mi mai aduc aminte . . . Ce-au trecut azi nu mai este, [25]
Vremea care-o apucarăm noi e pentru noi poveste [26].

[PROLOG]

Versiunea *B*

2254

[PERSOANELE]

203r
ALEXANDRU LĂPUŞNEANU	IOAN
VÂSCAN MOVILĂ	visternic
IOSIF VEVERIŢĂ	BOGDANA
[JURJ HRÎBOR]	CRACALE CAPOTESCUL
MOŢOC	uricar

[VEVERIŢĂ, MOVILĂ, CRACALE, JURJ HRÎBOR]

VEVERIŢĂ

Vere, ce mai e cu Gruie?

MOVILĂ

Pe cît ştiu e la Hotin;
Turci-l ţin închis acolo pe cuvînt că e hain.
Cum au auzit că turcii de acum păzesc cetatea
Şi că [27] numai pentru oameni, să le ţie direptatea,
É un pîrcălab acolo . . . Gruie şi-a ieşit din minţi . . .
Ridicînd un pumn de oameni înarmaţi pînă în dinţi,
El se duse drept la paşă . . . „Cine te-a trimis aice,
Paşo?" Turcu-atuncea ride: „Domnu[l] vostru, măi voinice!"
„Domnul?" — zise Gruie — [Domnul?] Cine-i ăla? Care Domn?
Domnii legiuiţi ai ţării dorm de vecin[ic]ul lor somn.
Pe mormintele închise, în locaş întunecos,
Noi, boierii-am ales Vodă în Moldova pe Hristos.
204r Pîrcălabi sîntem cu toţii şi ostaşi ai lui Isus,
Iar acela care vornic peste noi cu toţi l-am pus
N-are drept să dea din ţară loc măcar de două palme . . ."

CRACALE

Şi astfel din vorbă-n vorbă au ajuns şi la sudalme,
Şi la harţă sîngeroasă . . . Începură să se bată
Pînă n-au rămas ai noştri nici c-o singură săgeată.
Apoi se luptară-n săbii, toţi căzură pin' la unul,
Prins a fost la urma urmei numai Gruie, el, nebunul.

VEVERIŢĂ [28]

Ce-a făcut turcii cu dînsul?

24. *iniţial* Dar cînd veni în Moldova 25. *iniţial* Ei, Ştefan ! la lasă-ţi . . . Ce vorb[ă] . . . au trecut şi nu mai este 26. *iniţial* Mai că nu-mi aduc aminte cum a fost . . . e o poveste *apoi* Vremea care-o apucarăm noi e astăzi o poveste 27. *modificat din* cumcă 28. *deasupra lui* MOVILĂ *şters*

MOVILĂ

Ştiu eu, vere? Se socoate
Că de viaţa-i să s-atingă după lege nu se poate,
Numai Vodă e stăpînul pe viaţă şi pe moarte.
S-auzea că Lăpuşneanu au trimis la ei o carte
Ca să-i deie drumul turcii... Lor le place viteaz bun
I-ar fi dat în dragă voie, oricît fie de nebun...

MOŢOC

Ce-ntrebaţi la deal la vale, verişcani, ce e cu Gruie?
Între voi nu este nimeni care poate să v-o spuie?
Şi de bietul om vă place să mai faceţi încă glume...
E aici, e mort sărmanul, e pe ceealaltă lume.
Mort cum mor la noi vitejii, fără drept şi judecată, *205r*
Ei, erau mai bune vremuri în Moldova altădată.

JURJ HRÎBOR

Cum să nu fi fost mai bune! Îh! Cînd îmi aduc aminte
Cum i-am fost luat odată pe [29] păgîni de dinainte...
Muhamet stîrnise moartea cea stăpînă peste stepe,
Dădu gînd de biruinţă [30] mulgătorilor de iepe...
Pe[ste] mări de mulţi plutite, peste ţări înfloritoare
Aruncase lacom, mîndru, ochii Asiei tartare [31]
Împăcînd cu gînd de pradă ale stolurilor [32] certuri
Răsărit-au dintre ele, soare roşu din deşerturi;
Pe cetăţile-n ruine, pe oştirile strivite,
Peste frunţi încoronate au trecut cu-a lor copite;
Ca să-nfigă-n faţa lumii semiluna nouăi legi
Au surpat două imperii şi pe paisprezece regi,
Peste [33] Asia ş-Europa el îşi întinsese lanţul.
Ce mai zi înfricoşată cînd au fost luînd Bizanţul!
Cînd pe crucile-nclinate suna jalnic glasul cobii
Şi pe uliţi în grămadă plîngeau roabele şi robii,
Cînd din Aghia Sofia n-auzeai cîntări de clerici:
Ţipetele de muiere răsunau doar din biserici
Prin strigări [34] de bucurie... Oardele cele barbare
Înadins făcuse nunta lor păgînă în altare;
Urlete de biruinţe mestecate cu lung vaier *206r*
Cu-ale clopotelor glasuri se amestecau prin aer
Numai turnurile-nalte ş-ale zidurilor creste
Stăteau marturele mute peste sîngiurile-aceste;
Clocotea întreg oraşul prins de ghearele pierzării
Şi prin ţipetul mulţimii urlau valurile mării...

Moarte, ce-n pustiul mării şi-n deşerturi te arăţi, *219r*
Tu ce neagra vecinicie vrei a rumpe în bucăţi [35],
Tu ce eşti măsura vremii, ce pe paşi-ţi [36] se măsoară,
Pietre de mormînt sînt toate-ale-istoriei hotară.
Tu, a munţilor stăpînă, [tu], stăpînă pe pustiuri [37],
Ce măsori a tale pasuri după curgerea de rîuri,
După curgerea eternă. Tu în codrii cei de cetini
Din pustiu fără de margini îţi alegi ai tăi prietini.

2282

În pustiuri fără margini, străbătute de nisipuri *111r*
Se nasc lupi, se nasc hiene, leoparzi cari ia chipuri
Omeneşti, ce [⌿ — ⌿ —] neamuri * cu străine porturi,

29. *după* noi *şters* 30. *iniţial* Le dedesc gînd de slavă 31. *urmează versul* Pe cetăţile-n ruine, pe oştirile strivite *şters pentru a fi reluat mai jos* 32. *deasupra lui* triburilor *şters* 33. *după* El *şters* 34. *după* ur[lete] *şters* 35. *iniţial* Necătoare de corăbii, sfărmătoare de cetăţi 36. *iniţial* paşii tăi 37. *iniţial* a pustiurilor soră *apoi* a deşerturilor [soră]

Ce, mişcînd din ţară-n ţară tot imperiul lor [de] corturi,
Ce, flămînzi de cucerire şi-nsetaţi adînc de sînge,
Lung întind aripa morţii peste-o lume care plînge.
Cu-a lor crime-nfricoşate de tartari zdrenţoşi şi cruzi

2254

219r Tu, stăpînă peste vînturi, nălţătoare de nisipuri,
Ridici leul şi hiena, [⏑ — | ⏑] [cu] strîmte chipuri
Ce, cu limba lor pocită, cu pestriţele lor porturi,
Mişcă-a lor [î]mpărăţie şi de turme şi de corturi [38].
Da, flămînzi de cucerire şi-nsetaţi adînc de sînge,
Ei întind atîtea *-aripe peste-o lume care plînge,
Ei împacă între dînşii ale tartarilor certuri
De răsare peste lume steaua roşă din deşerturi.
220r Muhamed, flămînd de lume, de măriri şi de coroane,
Ridică din două Asii, [⏑ — | ⏑] de caravane
Cari curg spre Roma nouă — Muhamed o împresoară
Şi [— | ⏑ — | ⏑] grea *** spijă a ei porţi i le doboară,
Muhamed, ducînd asabii şi spahiii peste valuri,
A cuprins cu focuri albe ale Bosforului dealuri,
Muhamed, pe [39] cînd o flotă în Bosfor ajung s-o-ncapă,
Se aruncă cu vizirii şi cu oastea lui în apă
S-o [— | ⏑ —] de călare... Mohamed lua Bizanţul,
Asia [— | ⏑ — | ⏑ —] Europa-mpărţea lanţul,
Peste crestele cetăţii s-auzi cîntarea cobii
Şi prin uliţele strîmte se duceau de-a lungul robii,
Vezi călugăriţe albe ce legate-s cu-a lor brîie [40],
Pentru poftele lor ienicerii să le mîie,
Vezi călugări, popi şi oaste
221r Şi din şapte părţi deodată tot Bizanţul e aprins
Şi din şapte laturi flăcări pe cetate s-a întins,
Ard în vînt palaturi nalte, marea *-n valuri * este caldă
Şi fîntîni înviforate * prin [41] zidiri vuind se scaldă,
Turnuri negre de cetate ca făclii ei le aprinde
Şi lui Muhamed în arme * ca făclii i le întinde
Numai negri nouri cerul, arde grindă, cade uşă,
Pe oraş căzu o ploaie de scîntei [şi] de cenuşă [42].
Din potopul cel de flăcări se înalţă din ruine, [43]
Neatins, palatul mîndru de-mpăraţi, ca o minune [44],
Cu-a lui bolte arcuite, cu zidirea lui [cea] veche [45].
Cum sosi Mohámed [⏑ —] şi Cetatea fac pereche.

222r Şi pe tronul cel de aur Muhamed stătea cu fală,
Curge sînge din cadavre pe podelele din sală
Şi din ţestele duşmane au făcut păgînii cupe
Şi, ciocnindu-le-ntre dînşii, zbier ulcioare să destupe.
Acum flamura cea verde semiluna nouăi legi
Pe doi împăraţi surpat-au şi pe şaptesprezece regi [46],
Ţara [î]i supune rîuri, marea [î]i supune valul
Şi în Aghia Sofia cu ovăz hrănit-au calul.
Acum stă măreţ şi rece între suliţi, între darde,
Prin ferestile deschise vede-oraşul care arde [47].
Urlete de biruinţă, ale chinurilor vaier

38. *inițial* Mișcă ***-mpărăţia lor de iepe şi de corturi 39. *după* cînd *şters;* ajung⟨e⟩ *deasupra lui* voia *ters* 40. *inițial* Vezi femeile frumoase, sînt legate cu a lor brîie 41. *după* printr *şters* 42. *inițial* Pe oraş şi peste mare cade-o ploaie de cenuşă 43. *inițial* se înalţă o minune 44. *inițial* Neatins palatul mîndru a-mpăraţilor minune 45. *inițial* Cu a lui bolţi arcuite se înalţă *** şi vechi 46. *urmează* Tot norodul e-n robie, e sub lanţuri şi lăcăţi *şters;* *deasupra acestui vers altul, incomplet, lăsat nește*rs Cum pămîntul el l-împarte-n bucăţi *apoi* Pe trei mări domnea păginul şi trei sute de cetăţi *vers barat la început, probabil semn al eliminării* 47. *aceste două versuri au pe margine un semn de deplasare sau folosire într-altă parte*

Glas tremurător de clopot se amestecă [î]n aer [48]
I-ajungea l-a lui ureche printre stîlpii nalți ai scării
Și prin vaietul mulțimii sună marmurele mării.

★

Strecuratu-s-au mulțimea, sala naltă e pustie, 223r
Muhamed cu sine însuși și, învins de grea beție,
Se preaumblă singur, rece, printre săbii [49], printre darde,
Prin ferestre el privește la orașul care arde,
Căci din șapte părți deodată e Bizanțu-ntreg aprins
Și din șapte laturi flacări pe cetate s-a întins.
El vedea pe ienicerii cu turbane și [cu] suliți
Și mulțimea cea robită se-mpingea vuind pe uliți.
Peste-oraș cădea o ploaie de scîntei și de cenușă [50],
Grinzi cădeau arzînd pe drumuri, și [51] cădeau ferești și ușe
Urlete de biruință și al [52] chinurilor vaier
Glas tremurător de clopot se [53] amestecă prin aer,
Trec prin fum și bălți de sînge, trec pin stîlpii-nalți ai scării
Și prin țipătul mulțimii sună vuietele mării.

★

risipite
Și pe frunți încoronate trec a calului copite.
Sufletului [54] plin de umbre tu dai liniștea [55] uitării

Și răsai ca un luceafăr pe cutremurele mării [56],
Versi lumina ta cea dulce-n visu-mi [și-n] singurătate-mi,
Dînd viața valurilor furtunoasei mele patemi.

Dulce-i trupul alb ca spuma, dulce-i glasul de sirenă, 224r
M-ai înnebunit [57] cu totul și viscz veghind, Irenă.

★

De pe crucile [58] plecate se aude glasul cobii
Și grămezi-grămezi pe uliți tremur sclavele și robii.

★

Și în trei bucăți acuma stema țării este spartă,
Răsăritul și Apusul s-au unit ca s-o împartă.

★

Ridicînd pe-a noastre țărmuri ochii Asiei pustie.

★

De derviși urlînd ca cinii cu călugăriți nebune

★ 227v
Mohamed biruitorul, biruit fiind de vin,
Pe-un covor e-ntins și doarme. Cîteodată un suspin, 225r
Un sughiț din piept [î]i iese. Sala-i mare și pustie,
Pe pămînt sînt răsturnate mese, vase aurie,
Bălți de sînge pe podele, colo căpățîni tăiate
Stau cu ochi deschiși în umbră și cu gîturi sîngerate,
Iar de stîlpi sînt răzimate arcuri, sulițe și darde,
Prin fereastră [59] se văd flacări... e Bizanțul care arde,
Pentru veacuri de-azi-nainte i-au căzutu[-i] și lui sorții... [60]
Și de-a lungul drumurilor în grămezi zac, negri, morții [61],
Ienicerii și spahiii căpățîne duc în suliți,
Iar mulțimea cea robită se-mpingea plîngînd pe uliți,
Peste crucile-nclinate sună jalnic glasul cobii
Și cu sutele deodată sînt mînați în urmă robii.
Unii [62] sînt legați cu brîie, și în lanțuri grele unii.

48. *inițial* Glas tremurător de clopot ⟨răsu[na]⟩ toate amestecate-n aer 49. *deasupra lui* suliți *șters* 50. *scris* cenușe pentru ca să rimeze grafic cu → ușe 51. *după* și ferești și [ușe] *șters* 52. și al *deasupra lui* ș-ale *șters* 53. *după* toate *șters* 54. *după* Tu *șters* 55. *deasupra lui* dragostea *șters* 56. *inițial* peste valurile mării 57. *inițial* Am înnebunit 58. *inițial* Peste crucile 59. *după* fer[eastră] *șters* 60. *inițial* Pentru veacuri înainte aruncat-au zarul sorții ... 61. *inițial* Și pe ulițile-ntinse zac grămezi și negri morții 62. *după* Sînt *șters*

Și cu mînile la spate cetluite tot cu funii;
Glas de clopot și [63] bocire, lungul chinurilor vaier,
Cu urlări[64] de biruință se amestecă în aer;
Plînș și gemet ce pătrunde prin urlarea * desfrînării [65]
Și prin zgomotul mulțimii sună valurile mării.
Bolțile de la biserici ș-ale zidurilor creste
Stăteau negre și tăcute peste vaietele-aceste.

Mohamed stîrnit-au moartea cea stăpînă peste stepe,
Le-au [dat] gînd de biruință mulgătorilor de iepe;
Peste mări călătorite și cetăți înfloritoare
Mohamet aruncă lacom ochii Asiei tartare,
Împăcînd cu gîndul pradei [66] ale triburilor certuri,
El răsare peste ele, soare roșu din deșerturi.
Peste munți, peste ruine, peste holdele strivite [67],
Peste frunți încoronate trec a cailor copite,
Ard cetățile-ntre ziduri, ard corăbiile-n porturi
Cînd din loc în loc își mută el imperiul de corturi
Ca-să-nfigă peste lume semnul nouăi sale [68] legi
Au surpat două imperii și pe paispreze regi.

★

Mohamet biruitorul, biruit de grea beție,
Pe-un covor e-ntins și doarme. Sala-i largă și pustie,
Colo capete tăiate și ochi mari ieșiți afară [69]
Pare că-l priveau din umbră ... bălți de sînge curg pe scară,
Pe podele, iar de ziduri răzimate[-s] lănci și darde,
Și prin arcuri de fereste vezi [70] Bizanțul care arde;
Sub ferești s-aude zgomot surd ... căci jos se-aud în uliți
Ieniceri urlînd Alahu, purtînd capete în suliți [71],
Cu [72] călugărițe nebune [73] ... Iesle au făcut din strane
Ici [74] dau jos iconostasul, aprind [75] focul cu icoane,
Ici cu hohot [76] se adună și privesc cum un arap
Lui Hristos întins pe cruce i-au pus un turban în cap[77].
Peste crucile plecate sună [78] jalnic glasul cobii
Și grămezi-grămezi pe drumuri treceau sclavele și robii;
Ici călugărițe [79] albe ce legate sînt cu funii,
Și copii [80] de crudă vrîstă, și bătrîni și albi sînt unii,
Slugă și stăpîn alături, ici ostași [81] legați cu clerici
Țipetele de muiere [82] crud răsună din biserici
Cu strigări de bucurie ... oardele cele barbare
Înadins făcură nunta lor păgînă în altare [83];
Urlete de biruință, țipete, strigări și vaier
Cu-ale clopotelor glasuri se amestecă în aer;
Clocotea întreg orașul [84] prins de spaimele pierzării
Și prin țipătul mulțimii urlau [85] valurile mării,
Numai bolțile înalte [86] ș-ale zidurilor creste
Stăteau marturile mute peste vaietele-aceste.
Mohamed dormea, ci visuri negre sufletu-i frămînt'[87],

63. *după* cînt[are] *șters* 64. *deasupra lui* cîntări *apoi* strigări *șters* 65. *inițial* Plînș și gemet, rîs și vaiet prin urlările turbării 66. *inițial* Împăcînd cu pradă lungă 67. *inițial* Pe cetățile-n ruine, peste lanuri pustiite 68. *supraintercalat* 69. *inițial* Și ochii scoși afară 70. *deasupra lui* e *șters* 71. *inițial* capete pe suliți 72. *după*

Și minînd în urmă robii cei legați cu [funii] *apoi*
Și minînd în cale robii cei legați cu funii
Unii tineri, alții-n vrîstă și în lanțuri grele unii
⟨Vezi⟩ Colo sînt bărboși călugări și călugărițe grase
Vezi femei, copii, călugări și călugărițe⟨albe⟩ și clerici *apoi*
Vezi femei, copii și fete și vezi bătrîni legați [cu clerici]
Turcii pîngăresc în ciudă chiar altarele-n biserici

șters 73. *inițial* Cu călugărițe albe 74. *după* Ei *șters* 75. *după* și f[ac focul] *șters* 76. Ici cu hohot *repetat dar șters* 77. *al doilea hemistih a trecut prin următoarele modificări*: pun turban în cap ⟨și-l port⟩ ⟨și-l văd⟩: ei [l]i pun turban pe ⟨cap⟩ frunte; i-au pus turbanu-n cap; pun turban cu semilună 78. *inițial* urlă 79. *inițial* Vezi călugărițe 80. *inițial* Vezi copii 81. *inițial* vezi ostași 82. *segment de vers repetat dar șters* 83. *inițial* Înadins ⟨își⟩ făcură noaptea lor de nuntă în altare 84. *inițial* Clocotește tot orașul în 85. *modificat din* urlă 86. *inițial* Bolțile de la biserici 87. *modificat din* frămîntă

El pe frate-său [î]l vede ... Vînăt iese din mormînt
Și-și arată gîtul : „[Haide], vino, vino de zugrumă [88],
Tu, ucizător de frate și zugrumător de mumă".
Mohamed atunci răsare : „Iarăș visuri. Visuri, spune,
Cine a crezut în visuri nu-i cuceritor [89] de lume.
Nu voiesc s-ascult dervișii ce din cărțile lor vechi
Cu povestea răsplătirii ne tot cîntă în urechi [90].
Am văzut virtuți atîtea ce-au găsit a lor răsplată
Într-un giulgi și patru scînduri. Pentr-o hrană — așa bogată
Eu să-mi stîmpăr lăcomia ? ... Pentru-a cerului comoară
Eu să trec arzînd de sete lîng-a vieții dulci izvoară ?"
Cînd e-un om zvîrlit în lături ... frate fie chiar ... ce-mi pasă, 229r
Se deschide înainte-mi largă cale luminoasă,
O sămînță roditoare cată-n inime să sameni,
Ca să fii stăpîn se cade ca să-i ici adînc pe oameni ;
De voiești să se închine toți chiar la a tale oase
Tu trezește-n a lor suflet o pornire dușmănoasă,
Tu invidia și ura poreclește-le virtuți,
Să numești erou pe gîde, astfel fierul i-l ascuți,
Iar pe cel viclean și neted tu numește-l înțelept
Și nebun zi-i celui nobil, zi că prost este cel drept ;
Din ale mulțimii patimi fă o scară de mărire
Și te vor urma cu toții prinși de-o vecinică orbire
Și, cu laude viclene lingușind prostia lor,
Tu din roiuri risipite înjgheba-vei un popor.
O, fi sigur că la rele el de-a pururea urma-va
Și cu sînge și cenușă tot pămîntul presura-va,
Dar ferește-te de una : Te păzească numa cerul
În momente de uitare a le spune adevărul,
A le spune că nu-s vrednici decît de adînc dispreț,
Că pentru o vorbă goală tu jertfești a lor vieți,
Că în tine nici nu-[ți] pasă, nici visezi de-ale lor păsuri, 230r
Cu micimea lor de suflet tu în tine [că] [î]i măsuri,
Cumcă lauda cu care [i]i încarci e o ocară,
Cumcă tot ce e ca dînșii este vrednic ca să piară".

[ACT]

Versiunea A1

2282

DREPTATE ! 112r

CURTE

[SCENA] I

(s-aude cîntec sepulcral dindărătul scenii [91]
— aleluia — boierii s-apropie de fereastă)

GLAS DE PREOT

Marea vieții văzînd-o înălțîndu-se de viforul ispitelor, la limanul tău cel lin alergînd strig către tine : „Scoate din stricăciune viața mea, multmilostive".

— Cine e acel ce trece ?

— E Arvinte din Calabă [92]

Ce în vremea cea din urmă i-a făcut atîta treabă
Domnului. Dar el, prinzîndu-l, îl închise la Hotin.

88. *inițial* Și-și arată gîtul, gîtul pînă ce-l zugrumă 89. *inițial* n-a f[ost] cuceritor 90. *inițial* Cu legenda răsplătirii ne tot sună în urechi 91. *inițial* (Aprodul) *apoi* (S-aude cîntec mortuar ⟨din[dă]rătul⟩ dindărătul scenii 92. *inițial* E Arvinte din Suceava

După vorbele[93] multora iscălit-au Lăpușneanu
O scrisoare de iertare. Pînă-a nu ajunge-acolo
S-a fost spus o vorbă-n taină ca să-l curețe din cale.
L-a iertat, căci Lăpușneanu este bun... Pe de-altă parte
Moare omul făr' de veste, din curată întîmplare,
Deși este cam ciudată: l-au găsit legat la mîni,
Dar cu gîtița tăiată. Se vede că s-a ucis singur.
Iar nevasta plînge-n urmă și visteriul,
Care [e] un prieten mare[94] ș-a lui Vodă și al ei,
O urmează de aproape ... O, visteriul ... sigur plînge
Pe-un viteaz atît de mare cum era Arvinte-al nostru.
113r Înțeleg ... cînd se întîmplă ceva moarte făr' de lege
Cine poate ca [s]-o facă? Lăpușneanu, se-nțelege.

GLAS DE PREOT

Care desfătare lumească rămîne neîmpreunată cu grija, care mărire stă pe pămînt neschimbată? Toate sînt mai neputernice decît umbra, toate sînt decît visurile mai înșelătoare; într-o clipeală toate acestea moartea le apucă.

— Acești doi, astă pereche de călăi pe noi căzută[-i]
Și o ducem [în] spinare! Ce nemernică e țara!

Unde este dezmierdăciunea cea lumească, unde este nălucirea celor trecătoare? Unde este aurul și argintul? Unde este mulțimea slugilor și strigarea? Toate sînt țărînă, toate cenușă, toate umbră. Ci veniți să strigăm împăratului celui fără de moarte: „Doamne, vecinicelor tale bunătăți învrednicește-l pe acesta ce s-au mutat de la noi, odihnindu-l pre dînsul întru fericirea cea neîmbătrînită".
— De se-ntîmplă ceva-n țară și cumplit și făr' de lege...
Cine poate fi de vină? Lăpușneanu, se-nțelege.
— Sst! Tăcere, vine Vodă...
114r *Adusu-mi-am aminte de proorocul ce strigă: „Eu sînt țărînă și cenușă", și iarăși m-am uitat în mormînturi și am văzut oase goale și am zis: „Oare cine este împăratul sau ostașul sau bogatul sau direptul sau păcătosul? Ci odihnește-l, Doamne, cu drepții pe robul tău.*

[SCENA] II

LĂPUȘNEANU
(intră învălit în mantie de purpură)
(pentru sine)

De se-ntîmplă ceva-n țară și cumplit și făr' de lege
Cine poate fi de vină? Lăpușneanu, se-nțelege ...
Bună vreme, boieri!

[BOIERII]

Bună să fie inima M[ăriei] Tale.

[LĂPUȘNEANU]

Ce bocete de muiere și buiguiri de popi s-aud acolo[95]?

[UN BOIER]

E Calabă Mesteacăn pe care-l duc la groapă.

[LĂPUȘNEANU]

Cum, unul ca acela la groapă? Unul/ce-n dușmănie s-a ridicat asupră-mi/ și i se cade oare o cinste așa de mare?/Aduceți-l încoace ... Goniți, arcași, norodul[96]/ și nimeni să intre. Nu! nu!/Călăul să-l ieie pe-a sa mînă!/

93. *deasupra lui* rugele *șters* 94. *inițial* un mare prieten 95. *inițial* Ce ⟨cinte[ce]⟩ buiguiri prepești s-aud acolo 96. *după* pop[orul] *șters*

și în spînzurătoare rămîie zece zile, /o neagră siluetă în zarea depărtată/
și în pohod de Nistru ... Acolo corbii vie/și cinii să mănînce și inima
dintr-însul. /Aduceți-l // încoace și îndărăt prohodul. *115r*

(S-aduce un sicriu înlăuntru. Lăpușneanu face semn să-l pue alături cu tronul; își ia mantia de purpură și-l aruncă peste cadavru.)

Am aruncat puterea-mi deasupra lui și nime
Să nu-ndrăznească-a pune un deget pe-acest om ...
E al călăului.
Omu-acesta e al răzbunării mele.

BARBU

Lăpușneanu-i tot el. Aruncă peste spînzurătoare mantia lui domnească.

[LĂPUȘNEANU]

Voi boieri, mergeți de-aicea și lăsați să rămîn singur.
(își ridică mantia de pe mort)

O, tu ramură uscată dintr-un neam străvechi și drept, *115r*
Te cunosc ... Acesta fuse ce luptase piept la piept,
Ce n-au cunoscut minciună, măgulire ori vînzare,
Cel din urmă ce ținuse la [a] țării veche datini.
Ca un vultur în furtună tu te-nalți, te duci, te clatini[97]
Ca să pui din nou Moldova pe străvechile temeiuri,
Ca să-aduci din nou dreptatea[98] și în legi și-n obiceiuri
Ca să pui din[99] nou coroană pe o frunte legiuită[100].
Pe cînd eu treceam adîncul din ispită în ispită
Te-nălțai ca și un vultur, însă eu vedeam că clatini *116r*
Cînd căzu ramul din urmă din străvechii tăi Mușatini
Și cu ei Moldova toată ... și, luptînd de azi pe mine,
Ai trecut la cele drepte, veche[101] inimă de cine ...
Ai gîndit * în lumea [asta] cumcă bine-nvinge * rău,
Aveai însă un prieten ... pe-acest dușman care-s eu.
Unde ajungeam în lume de eram [ce] tu ai fost ?...
Ș-acum dormi, dormire-ai vecinic ... fără-ntoarcere, un prost[102].
(aruncă mantia peste el)
Ei, aprod! Alergă iute, mergi, mai iute[103], adă flori ...
Flori, da! Astăzi Lăpușneanu e deplin *** tor
Nu mai am în astă țară un vrăjmaș de-această seamă,
Astăzi calc[104] pe trepte ***, fără ură, fără teamă.
Multe flori și tot mai multe.

O, tu ramură uscată dintr-un neam străvechi și drept, *114v*
Te cunosc ... Atîta suflet aveai tu în acel piept ...
Erai tînăr, erai mîndru, uriaș în grai și fapte,
Îmi aduc aminte încă, era-n Putna, era noapte:
Cel din urmă din Mușatini își trecuse-al morții vad[105],
Trupul lui înalt[103] și tînăr sta lungit pe crengi de brad,
Galben, mîndru și în moarte, înainte-ne-l văzum[107]
Se suia în naltă boltă din făclii un negru fum[108];
Atunci [tu] veniși[109] [nainte] și, pe braț, greoaia cască,
„Dumnezeu n-a vrut Moldovei alt Mușatin să se nască,
Cu acesta se încheie tot trecutul pînă ieri,
Am rămas de capul nostru — ce ne facem[110] dar, boieri?"
Atunci unul se ridică: „Între noi să ne-nțelegem

97. *inițial versul are o altă formă, ilizibilă* 98. *după* din *lăsat neșters* 99. *după* din nou *lăsat neșters* 100. *urmează un început de vers abandonat* Tu m-ai lăs[at] *apoi* păr[ăsit] 101. *deasupra lui* dreaptă *șters* 102. *ulterior, abandonat,* Ș-acum dormi, dormire-ai vecinic, cap de cuc ... și cap [de prost] 103. mai iute *deasupra lui* în grabă *șters* 104. *după* fără de [teamă] *șters* 105. *inițial* Cel din urmă din Mușatini stins devreme ..., 106. *deasupra lui* trum[os] *șters; versul se mai află scris, fără context, pe* 126v *în forma corectată:* Trupul lui înalt și tînăr sta lungit pe crengi de brad 107. *inițial* Palid, mîndru fără suflet, înainte-ne-l văzum 108. *inițial* Printre cîntecele triste și-al fă[clelor] *apoi* Sub cea boltă înnegrită de-al făclelor *apoi* Sub cea boltă înnegrită din făclii se suie fum 109. *după* tu *șters; versul a rămas incomplet* 110. *inițial* ce să facem

Şi să fie Domn acela ce cu toţii [i]l alegem".
„Cum alegem? O, păstrează-ţi [111] sfatul tău, preainţeleptul,
Să fim Domni avem în ţară toţi putinţa, *nimeni* dreptul [112]...
Dumnezeu alege Domnii şi nu omul. La-nceput,
Cînd norodul se ridică ca un roi necunoscut,
Cînd în lupte el se zbate, de străine lanţuri scapă,
Cînd prin [tot] ce cucereşte se întinde ca o apă...
Pe cînd legea-i este scrisă încă-n inima cea dreaptă,
Dumnezeu printre pustiuri pasul încă i-l îndreaptă...
Dumnezeu alege-atuncea Domnii cei meniţi să poarte [113]
Firul ţării cei străveche [114] de la leagăn pîn' la moarte.
115v Oare-albinele în roiuri pe crăiasă şi-o aleg...?
Oricît de viteaz să fie cel ales şi om întreg,
Lui asemeni i s-o crede fiecine dintre noi,
Duşmănia, dezbinarea va intra oricînd [115] în roi.
De voiţi un Domn în ţară, să nu fie din pămînt,
Căci în el fiecare o să puie [116] crezămînt.
Oare cine-n astă lume să ne fie de folos
Şi ce Domn este mai mare peste lume ca Hristos [117]?
Fie unul cu dreptatea rînduit ca s-o împartă [118]
Şi ce-om pune noi la cale [119], în războaie, fără ceartă
Să se facă, însă dreptul de a face-aşezămînt [120]
Ori să deie din Moldova chiar o palmă de pămînt;
Nici noi toţi, nici unul singur să nu-l aibă dintre noi [121];
Şi uniţi la vremi de pace şi la vreme de război,
Căci [122] altfel ne va fi ţara şi Moldova cea străbună
O corabie pe mare, bîntuită de furtună,
În primejdie credinţa şi pămîntul, legea, totul;
Mîinile frîngînd căta-vom unde-i Domnul şi pilotul
Care cu o vorbă numai ne învaţă şi ne scapă
Ca o stea care răsare călătorilor pe apă".

116r [SCENA] III

VODĂ, VISTIERUL

[LĂPUŞNEANU]

Bună vreme, vistiere, că te văd ce vesel sînt [123].

[VISTIERUL]

Mă închin M[ăriei] Tale pîn' la poale şi-n pămînt.

[LĂPUŞNEANU]

Tare-mi pare, vistiere, cumcă calci a mire, ha!
117r Iat-o floare ce-o poţ[i] da miresei.

[VISTIERUL]

Mulţumim, M[ăria] Ta.

[LĂPUŞNEANU]

Ia spune-mi, vistere, ţie-ţi place văduva cea albă a lui Calabă Mesteacăn? E ... cu ochi vicleni [124] şi dulci de vădană şi[-a] aruncat laţul după unul din boierii cei mari ai mei, după tine... Se pare că n-ai zice ba!

111. O, păstrează-ţi *deasupra lui* Ce alegem *şters* 112. pe 126v *figurează, fără context, varianta* A fi Domni avînd în ţară toţi putinţa, nimeni dreptul 113. *iniţial* să ţie 114. *iniţial* Firul vremei cei străveche 115. *deasupra lui* curînd *şters* 116. *deasupra lui* aibă *şters* 117. *iniţial* peste noi decît Hristos 118. *iniţial* Fie unul, orişicare rînduit ca să împartă 119. *iniţial* Tot ce-om pune la 120. *iniţial* Dar acela n-aibe dreptul ca să fac-aşeză, mînt 121. *iniţial* din Moldova vre o palmă de pămînt/ Nici noi toţi, nici unul singur ⟨să n-o aibă⟩ fiecare dintre noi; *urmează, şters:*

E legat ⟨fără chemare⟩ să iasă pururi ⟨la⟩ chiar să iasă la război,
Să dea piept cu orişicine care-ar vrea ⟨să calce ţara⟩ să calce-n ţară,
⟨Şi⟩ Căci duşman să fie-oricine ce s-atinge de hotară

122. *după* Altfel *şters* 123. *iniţial* sînt prea vesel că te văd 124. *după* fru[moşi] *şters*

[VISTIERUL]

Aș![125] Așa în treacăt, căci e frumoasă.

[LĂPUȘNEANU]

Dar cum a murit Calabă? Nu-i vorbă, mie-mi pare bine că m-am scăpat de el; căci [î]l iertasem, dragă Doamne, și ca mine l-aș fi văzut la Curte.

[VISTIERUL]

Era unul din vrăjmașii cei mai mari ai M[ăriei] Tale și poate că[126] o slugă credincioasă să fi fost mai prevăzătoare decît nestatornicia voastră domnească.

[LĂPUȘNEANU]

Bine[127] ... Dar auzeam, vistere, că tu[128] ai pus ochi pe nevasta lui?

[VISTIERUL]

Ochi? ... Așa * n-ar prinde. După cum o ia cineva. Unii ar lua-o a nume de rău, alții[129] ar lua-o prea cu temei ... Eu[130] am luat lucrul mai ușor ... și .. ... două zile // mi-a fost de-ajuns ... cîteva închinăciuni plecate, cîteva daruri *118r*
cum le place la muieri ...

Pe cînd era închis ...
Pe cînd era închis ...

[LĂPUȘNEANU]

(aparte) El e în[chis][131]
O, vistere, un prieten ai în mine ...
Ești mișel, viclean și lacom ... ah, aproape ca și mine,
Dar ce neted îți e gîtul ... ce-nfășat * în mirodenii,
Parc-ai fi mergînd la nuntă ori ai fi mergînd la denii
Să ochești vro fată mare' ... Ce frumsețe, ce gătire!
Cînd te văd, vistere,-mi vine-a zice: că tu calci a mire.

[VISTIERUL]

Poate-o slugă credincioasă ce-a știut de-acele rele
A[132] voit să ia din cale toate piedicele-acele;
În sfîrșit, din întîmplare asta iese bucurie.

L[ĂPUȘNEANU]

(strînge mîna)

[VISTIERUL]

Piere[133] umbra cea cumplită din revoltele de ieri,
Astăzi tronul e al nostru!

[LĂPUȘNEANU]

Ce odor de vistieri!
(strigăte afară) *119r*
Treci colo-n cămara ceea, să aștepți cînd te-oi chema:
Ce vrei tu? ... de ochii lumii trebui chiar a judeca ...

[SCENA] IV

POPOR, MARIA

[MARIA]

Ei[134], lăsați-mă să vorbesc, căci ceea ce se-ntîmplă nu mai poate păta un om ... O, te văd în sfîrșit, Lăpușnene — fiară tu pe tron de aur ... Vino norod, veniți aprozi, veniți voi boieri și ascultați ce se-ntîmplă unui om în Moldova

125. *urmează* M[ăria] Ta *șters* 126. poate că *deasupra lui* iartă că *șters* 127. *după* Bine auzeam *șters* 128. *după* voi *șters* 129. *după* dară cu *șters* 130. *după* În sfîrșit *șters* 131. *acest început de replică pare abandonat* 132. *după* Poate *șters* 133. *după* Iese *șters* 134. *după* O, Măria Ta, nainte merg în jale și-n dureri, Clipele * însă mai nenorocite și batjocorite ... M[ăria] Ta ... Cînd bărbatul meu a fost închis — acest om — acesta pe care mai bine n-apucam să-l văd, a venit să-mi spuie *șters*

... Haide, eu nu vă cer milă ... Unde-i mila, unde-i mila mea în această lume?
120r Nu cer dreptate. Pentru ce v-aș cere-o? Eu sînt singură // nedreaptă, ticăloasă, căzută. Cine vrea să mă aibă din voi făgăduiască-mi ceva și mă ... și mă are...
Eu sînt o femeie de rînd, o femeie pierdută ... Cine zice că eu am fost nevasta lui Arvin...? Cine-o zice [i]l batjocorește ... Din clipa în care-a fost închis eu l-am uitat de dragul ochilor altuia, i-am vîndut cenușa ... l-am vîndut ... E drept, ce poate o biată femeie? Era închis ... m-am rugat, m-am rugat de toată lumea, de dușmanii lui ... și mi s-a spus: Chipul tău e frumos, o,
121r femeie ... Tu ești frumoasă, femeie. Dă-te // cu trup și cu suflet și bărbatul tău va fi scăpat. O, mai bine moartea decît rușinea ... Și totuși mai bine rușine, mai bine amărăciune ... decît el în temniță ... el, el? Sufletul meu ... lumina mea apusă ... Un trup făr' de voință — eu m-am dat ... Celui mai mare din boierii de sfat ... care-n noaptea cînd petrecea cu mine trimise un ucigaș ca să zugrume pe bărbatu-meu ... Cînd petreceam, cînd vinul curgea în pahare ... ... acela-n temniță, lovit de bardă, cădea însîngerat — și a murit ...
122r Fiară tu, care șezi colo sus ... ascultă-mă! Ce vrei să faci ... sufletul tău cumplit ce zice? Nu mai simți* ... batjocura, demone! Tot ce-i amar în lumea asta mie, mie ... Ți-ajunge, tirane! Văzut-ai mai mare cruzime pe pămînt?... Tu, ce ai fost trimis de Dumnezeu pe lume s-o biciui, tu, ce ești diavolul în picioare ... Spune-mi, spune-mi daca-n iadul din care ai ieșit tu ai putut să iscodești în minte un chin mai groaznic ...

Cum să mă uit la el ... la acel mort?
Nevrednică fiind chiar de-a-l atinge
Pe acest blînd și dulce, pe-acest sfînt ...
O, sfinte ... Tu, ce-n viața ta ținuși cuvînt,
Tu, un viteaz, bărbat făr' de pereche.
122v Am în mîna mea o carte, chiar domnească.... de iertare,
Ți-o arunc în față ... lume, fără cuget și mustrare.
O vedeți-l cum stă [⌿ — | ⌿ — | ⌿ —], parcă rîde
Acest demon fără frică, acest tiran, acest gîde.
124r [*** *** ***] îngeri cerești,
De ai copii, îndură-te de mine!
Cum vrei să-i lași l-așa rușine-adîncă
Că muma-avu iubit[135] pe-acela
Care-a ucis pe tatăl lor ...

[LĂPUȘNEANU]

Un chin mai mare eu [î]l știu și-l duc,
Împacă-te cu soarta, Doamna mea!
Ce sînt aceste toate, văduvă?
Frumoasă, *** cu-a tale grații,
Poate săracă încă, dar nu fără nimic ...
Avere vom găsi și zestre bună.
Vistere, vino-ncoace, ... înainte!
Ia flori de nuntă și le dă
Iubitei tale ... Cum, nu vrei? Dar trebuie,
Dar Domnu-o zice ... Aide ... dă-i floarea,
Făgăduința unui viitor frumos ...

FEM[EIA]

125r O tu n!
Iscoditor cu mintea ta de rele ...

LĂPUȘ[NEANU]

Vlădică ... O femeie își pierde onoarea
Prin o vînzare sau prin amăgiri:
Ce zice legea Moldovei într-un caz c-acesta?...

EPISC[OPUL]

M[ăria] Ta acuzatul — moartea ...
Dar daca vrea să ia pe rușinată
Atunci se iartă ...

135. *după* amant *șters*

[LĂPUȘ]NEANU]

Eu ţin la drep[ta]te ... Dreptul Moldovei fie [136]:
Mergi de cunună pe aceşti doi oameni ...

[FEMEIA]

Cum poţi, tirane, ca să-mi spui să iau
Pe ucigaşul părintelui [137] fiilor mei

[LĂPUȘNEANU]

Aşa se-mpacă lucrurile ...

Haide-mbracă-te în haine strălucite de serbare *126r*
Şi peteală pune-n păru-ţi, pune flori azi în cunună *
Vreau să rîd ... Că-mi rîd de duşman ... Chiar nu caut răzbunare ...

[VISTIERUL]

Dar, M[ăria] Ta, se poate? ...

[LĂPUȘNEANU]

Taci! ... a-ţi vinde pe-un prieten
Şi a-i amăgi nevasta pe cînd e în închisoare
Se putea ... Totul se poate ... Cum eşti omorît de moarte ...

[FEMEIA]

Ei, de voie, de nevoie, voi primi ş-această soarte ...

[VISTIERUL]

Aide, draga mea mireasă ... Aşa [e] menit de lege,
Te-amăgii de măritată şi te iau, se înţelege ...

FEM[EIA]

O [138], tu ucigaş! Mă crede c-o făcui doar din iubire.

[LĂPUȘNEANU]

Cine-ar sta să te mai crează ... Tu n-ai inimă şi fire.
Tu, vlădică, mergi la nuntă şi-i cunună ... S-aşteptăm. *127r*
Nunta lor ce[e]a frumoasă prea o voi ca s-o serbăm,
E o nuntă cum se-ntîmplă numa-n vremuri mari ... Aşa e?

[BRAN]

Lăpuşneanu-i Lăpuşneanu şi amara lui bătaie
De joc e [î]n toate cele ...

[SCENA] V

Scena cu mortul

[SCENA] VI

[LĂPUȘNEANU]

Ei, boieri, veniţi acuma, este veselă serbare,
Nunta o dă Lăpuşneanu, numul este foarte mare.
O cucoană [139] care lumea şi-o doreşte şi pămîntul
O cucoană care sfarmă cerul şi [— | ⏑ — | ⏑ —],
Cea mai mare, cea mai mîndră şi puternică din lume,
Ceea ce nu are capăt, ceea[ce] nu are nume, *128r*
A cărei împărăţie n-are margini şi ocol ...
Mi-a trimis la nunta-aceasta pe un cal un mîndru sol ...

136. Dreptul Moldovei fie *deasupra lui* Să fie drept[ate] pe lume * *lăsat neşters* 137. *după* ta[tălui] *şters*
138. *după* Fugi *şters* 139. *după* împ[ărătească] *şters*

VIST[IERUL]
[(aparte)]

Oare ce-o fi vrînd să zică?

LĂPUȘNEANU

Vistiere, mulțumit
Ești tu, ca un vechi prieten, cu acea ce-am hotărît?

VIST[IERUL]

Dacă nu se poate altfel, mulțumim M[ăriei] Tale ...
Pentru-o astfel de legiuită [140], bună punere la cale.

[LĂPUȘNEANU]

Iar tu, văduvă sărmană și acum mireasă, spune,
Mulțumitu-te-au pe tine judecățile-mi nebune?

[FEMEIA]

O, M[ăria] Ta, iubitul ce pierdui nu voi afla,
Drept că mi-ai luat norocul, dar mi-ai dat onoarea mea
Și cît o fi lumea lume totuși înc-o să se știe [141]
Cumcă nu de bunăvoie, ci pentru alte cuvinte
Am luat bărbatu-acesta ... [⏑ — | ⏑ — | —] morminte

[VISTIERUL]

Dar oricum cu judecata-s mulțumit.

[FEMEIA]

[Da,] mulțumită,
Căci nu văd să fie-n lume altă cale ... Bunătatea ...

[LĂPUȘNEANU]

129r Tu și tu ... de rău de bine, mulțumiți ... dară dreptatea [142]? ...
(ridică mantia de pe cadavru)
Dar acesta, dar viteazul care, fără pic de vină,
A murit în umbră neagră făr-un capăt de lumină?
O, nuntași vă mulțumirăți, [⏑ — | ⏑ — | ⏑ — | ⏑ —]
Dar acesta care zace ca [— | ⏑ —] la ceea nuntă
Și cu [⏑ | —] încruntată ... Pe al morții negrii țărmi [143]
Doarme fără de nădejde pentru-a fi mîncat de viermi,
Pentru-acesta nu-i dreptate ... Nu e-n lume nime, nime
Ca mizeria [lui] toată să o simtă-n adîncime.
Cum? Acesta drept nu are ca fiind mort | ⏑ | și rece? ...
Tinerime, mergi de joacă, tinerime, hai, petrece,
130r Ce îți pasă de cumătrul care-n umbră neagră zace ...
Cît [144] trăiești ai parte numai ... gura morților ca tace ...
Ba nu tace ... Căci tiranul ce pe voi domnește, oameni,
Pe voi suflete de șarpe, pe voi inime de fameni,
O, acel tiran nu doarme ... e dreptatea și sînt eu ...
Sol al unei-mpărătese ... Vino, vino solul meu! ...
Căci îți dau pe un prieten ... să-l cununi cu-mpărăteasa ...
Nu aceasta-i e femeia ... nu aceasta e [145] mireasa
Care lui i se cuvine ... Tot mai mare și [mai] mare ...
Și acum, cînd [toate] cele au intrat în a lor [146] apă,
Uite, ăsta e Arvinte ... mergi, vădană, de-l îngroapă.

[FEMEIA]

131r O, ești drept cum numai singur Dumnezeu în cer e drept ...

140. *inițial* Este o prea legiuită 141. *încercare abandonată de remaniere* [minte] să se ție 142. *inițial* Tu și tu ... vă mulțumirăți, rău ori bin' ... dară dreptatea? 143. *inițial* Pe oceanu fără țărmi 144. *modificat din* De 145. *supraintercalat* 146. a lor *deasupra lui* ochi * *șters*

LĂPUȘNEANU

Mergi pe urmele ce-ți dete și să nu vii îndărăpt,
Căci tu mi-ai aduce-aminte de o zi cumplită-n viață ...

BRAN

Este aspru, făr'de suflet ... dar gîndirea-i e măreață ...

IRIMIE

De se-ntîmplă-n astă țară vreo mare [147] fărdelege
Cine poate fi de vină? Lăpușneanu, se-nțelege ...

[ACT]

Versiunea *B*

2282

[DREPTATE!]

(La Curte în sala tronului. Sînt mulți boieri adunați. 132r
Aprozii stau la intrări)

[SCENA] I

BRAD

Da, așa e vremea asta ... Ani [148] întregi chemat la prînzuri,
Mini [î]ți nalță Vodă rangul și te lasă ca să spînzuri.
E o veselă domnie ... pentru cine nu se-neurcă:
Azi alăturea cu dînsul lîngă scaun, mîni în furcă [149]

ARBORE

Să vă spun, boieri ... odată întîlnisem un nebun.
Gura lumii doar pămîntul o astupă. „Vodă-i bun",
Îmi zicea nebunu-acela. „Pot [150] ca să te prind de piept,
Să te prad sau [să] te spînzur? ... Nu pot, vere [151] ... Vodă-i drept."

BRAD

Vorbe de pe altă lume ... Eu ți-o spun că mă-ngrozesc [152] ...
Una numai din acele fapte daca povestesc [153]
Ce se spune cumcă Vodă le-ar fi pus [la] calc. Știi
Pe-acel tînăr ce venise ici pe la Sîntă Mării,
Drept la trup, mai drept [la suflet], un strămoș și nobil nume [154],
Știi tu unde-i vere?

[ARBORE]

Unde-i?

[BRAD]

E pe cealaltă lume.

[ARBORE]

Și de ce? De către cine? 133r

147. vreo mare *deasupra lui* singer[os] * *șters* 148. *după* Azi vei *șters* 149. *ultimele două versuri inițial*

E-o domnie prea ciudată, nu știu cine s-o pricepă:
Azi alăturea cu dînsul și în scaun, mîni în țeapă

150. *după* Privi[rea] * *șters* 151. *deasupra lui* uite *șters* 152. *după un rudiment de vers* Uite, lasă-mi *** *șters* 153. daca povestesc *inițial* că ți-o povestesc 154. *inițial*

Era nalt precum e bradul, era drept ca un stejar,
Drept la trup și drept la suflet ...

[BRAD]

Ce știu spune? Chiar nimic.
Dar destul că pot a zice cîte-n lume doar se zic ...
Acel om ... Gruie din Vrance, un viteaz făcînd minuni [155],
Apucase după [156] vremuri, de la buni, de la străbuni,
Acea dragoste adîncă de Mușatini ... nu vedea
Legiuit c-ar fi [să] steie sus pe tron Măria Sa.
Om care-a văzut războaie și pe dușman piept în piept,
El zicea chiar și lui Vodă ... „Doamne! cum nu-mi pare drept
Să te văd pe acel scaun unde-a stat, atît de mare [157],
Ștefan Vodă, Domnul nostru care-n lume seamăn n-are ..."

[ARBORE]

Și?

[BRAD]

De unde pînă unde, deodată, la Hotin,
Fu închis sub pază bună și sub steamăt că-i hain.
Este drept că Vodă dete o scrisoare de cu vreme
Să se-ntoarcă iar la Curte și că n-are a se teme ...
Dară cînd sosi scrisoarea ... colo-n temnița adîncă
Îl găsiră plin de rane singerînde, roșii încă [158].

[ARBORE]

Un nebun purtat de vis [159] ...
134r Poate că-n singurătate singur el s-o fi ucis ...

[BRAD]

Poate! Nici eu nu zic altfel ... poate da [160] și poate ba ...
Dar legat ei îl găsiră ... De l-ar fi aflat așa
Cum putea să se ucidă ...? Și mai este, vere, una [161] ...
Omu-avea, bre, o nevastă [162] ... Și nu știi cum e nebuna
Și cum în sfîrșit sînt toate ... Vistierul aruncase
Ochi asupra ei ... mai știu eu? Cine știe?

[ARBORE]

Lasă, lasă,
Tu ești grăitor de strîmbe [163] ...

[BRAD]

Cîte spun sînt toate drepte [164].
Cine vrea să-l vază încă la fereastră să aștepte [165] ...

[ARBORE] [166]

Un prohod pe uliți trece ...

[BRAD]

E-a lui Gruie.

[ARBORE]

Nu mai spune [167]!

[BRAD]

E țărina care cade peste-o stea care apune ...

155. *inițial* Acel om ... ⟨Coman⟩ ⟨Gruie⟩ ⟨Roman⟩ Gruie din ⟨Alba⟩ Vrancea ... era om viteaz și bun 156. *după* crude [vremuri] *șters* 157. *inițial* unde-a stat la rău și bine 158. *urmează* De prisos a fost scrisoarea ... *șters* 159. *inițial* Dar era nebun ... ce-n vis ... *parțial șters* 160. *supraintercalat* 161. *inițial*

Dar legat ei îl găsiră ... Cum ar putea
Om legat să se ucidă? ... Și mai este vere, una

162. *inițial* Omul avea o nevastă ... prea frumoasă 163. *deasupra lui* rele *șters* 164. *inițial* Grăitor de lucruri drepte 165. *inițial* Cine vrea să vază totul la fereastră să aștepte 166. *în ms. din inadvertență* BRAD 167. *inițial* Taci, nu spune

GLAS DE PREOT [168] 135r

Marea vieții văzînd-o înălțîndu-se de viforul ispitelor, la limanul tău cel lin alergînd 112r
striga către tine: „Scoate din stricăciune viața mea, multmilostive".

I B[OIER] 135r

Dar visterul? Ține pasu-asupra tinerei femei [169].

II [BOIER]

O! visterul e-un prieten și-al lui Vodă și al ei;
O urmează de aproape ... plînge sigur chiar și el [170]
Pe-un viteaz atît de mare.

[I BOIER]

Visterul? Un mișel [171]!
El a pus la cale toate, nu degeaba e pe-aproape.
El s-a înțeles cu dînsa ca de Gruie să o scape [172],
Și muierea ce-a iubit-o Gruie chiar a fost unealta,
Tot ca una sînt cu toate, ia pe una dă în alta.

GLAS DE PREOT 113r

Care desfătare lumească rămîne neîmpreunată cu grija, care mărire stă pe pămînt neschimbată? Toate sînt mai neputernice decît umbra, toate sînt decît visurile mai înșelătoare; într-o clipeală toate acestea moartea le apucă.

Unde este dezmierdăciunea cea lumească, unde este nălucirea celor trecătoare? Unde este aurul și argintul? Unde este mulțimea slugilor și strigarea? Toate sînt țărînă toate cenușă, toate umbră. Ci veniți să strigăm împăratului celui fără de moarte: „Doamne vecinicelor tale bunătăți învrednicește-l pe acesta ce s-au mutat de la noi odihnindu-l pre dînsul întru fericirea cea neîmbătrînită".

I [BOIER] 135r

De se-ntîmplă ceva-n țară și cumplit și făr' de lege
Cine poate fi de vină? Lăpușneanu, se-nțelege.

UN PAJ

Sst? Tăcere, vine Vodă ...

[I BOIER]

Cumu-i dracul? Vesel? Trist?

[II BOIER]

Fiți pe pace! fiți pe pace! Este vesel Antichrist.

[GLAS DE PREOT]

Adusu-mi-am aminte de proorocul ce strigă: „Eu sînt țărînă și cenușă", și iarăși 114r
m-am uitat în normînturi și am văzut oase goale și am zis: „Oare cine este împăratul sau ostașul sau bogatul sau direptul sau păcătosul; ci odihnește-l Doamne cu drepții pe robul tău".

[SCENA] II 136r

L[ĂPUȘNEANU]
(pentru sine)

De se-ntîmplă-n astă țară vreo mare fărdelege
Cine poate fi de vină? Lăpușneanu, se-nțelege!
(tare, rîzînd)

168. *semnul ≠ de aici și de mai jos trimite la textul de pe* **112r—114r** *pe care îl reproducem aici* 169. *inițial* Uite văduva! Frumoasă-i! Iar visterul ⟨după ea⟩ -n urma ei 170. *inițial* și desigur plînge singur într-ascuns 171. *inițial* Ce mișel! 172. *inițial*

El a pus la cale toate, cu muierea s-a-nțeles
Ca bărbatul să-i ucidă

urmează Vodă e izvorul, e vina, iară visterul e unealta,
Iar femeia ce-a iubi[t-o] [Gruie chiar a fost unealta] *șters*

Bună vreme, bună vreme ... adunați ca și la joc [173]
Vă văd veseli, vă văd bine, vă văd zdraveni la un loc,
Sigur ați vorbit de bine despre mine, ca altdată [174]

BOIER I

Ne-nchinăm Măriei Tale cu supunere plecată ....

LĂP[UȘNEANU]

Lăsați ... mie-mi place omul ca să fie precum e ...
E viclean, viclean rămîie ... De mă-ți întreba [175] de ce,
Vă răspund că-n astă lume, pe cît gîndul meu socoate,
Unul a știut ce face ... Dumnezeu! Are dreptate,
Iară lumea asta largă o umplu cu ce-a putut,
De aceea fiecine fie cum el l-a făcut ...
Nu încerce să-arate altfel ... Eu? Rămîn cum sînt!
Crud, cum ziceți voi — nu rege, ci tiran pe-acest pămînt ...
Ce cîntări de popi răsună gîngave pe la ferești?

[BOIER II]

Este Gruie de la Vrancea — Daca vrei ca să-l privești
Iată [176] cum [î]l duc acuma cu mulțime de norod
La mormînt ca să-l îngroape ... cu cîntare și prohod [177].

[LĂPUȘNEANU]

137r Este Gruie? Dar se cade ca dușman Domniei Mele
Să se-ngroape ca și alții ...? Ei, aprozi! Goniți acele [178]
Gloate care îmblă-n uliți [179] văitîndu-se, mergeți,
Risipiți toată mulțimea, iar pe mort să îl aduceți
Să-i gătesc mormînt mai mare, ca să spînzure în vînt
Precum gîndu-i era-n viață între cer și-ntre pămînt ...
O, viteaz fără pereche, bun de lupte, rău de gură,
Și la moarte te urmează a Domniei Mele ură ...
Între cîte [180] Lăpușneanu nu cunoaște e iertarea:
Da, vei spînzura-n cîmpie ... da! și neagră va fi zarea
Și de lupi flămînzi ca iarna, iară corbi în negre stoluri
De asupra-ți se coboare în sălbatece ocoluri,
Pentru inima din tine s-or lupta pe oscminte [181]
Cîte ai făcut tu mie, Lăpușneanu ține minte [182] ...
(s-aude un țipăt de femeie)
Ce strigări ... Goniți muierea !... Se preface cumcă piere [183] ...
Vist[i]erul singur știe ce plătește-acea durere.

[BOIER I]

O! tiranu-i fără milă ...

[BOIER II]

Biata, mînile își frînge,
O, cum plînge de se-neacă.

LĂPUȘN[EANU]

Da! [și] foarte bine plînge [184],

138r Și-i frumoasă ca nealta ... Cum e albă plîngătoarea [185],
Haina neagră [î]i stă bine și o prinde de mirare ...
Și la nuntă și la moarte e totuna, orice-ați spune,
Un amestec e de lacrimi, de vis și deșertăciune.
(soldații aduc coșciugul și-l depun pe o năsălie)

173. *inițial* adunați ca și la nuntă 174. *inițial* Sigur m-ați vorbit de bine, o, desigur ... o, vă știu ⟨căci vă [știu]⟩ ⟨precum[știu]⟩ ⟨căci. pricep⟩ Se-nțelege 175. *inital.* De mă întrebați 176. *după* Cum *șters* 177. *inițial* e un prea frumos prohod! 178, *inițial* Să se-ngroape cu-așa pompă! Ei aprozi! Vedeți acele; aprozi *este șters dar trebuie restituit din rațiuni contextuale și metrice* 179. *inițial* care-n [uliți îmblă] 180. Între cîte *deasupra lui* Căci acea ce *șters* 181. *inițial* Se vor bate pentru carnea, pentru inima din tine ...; *în ms.* lupta *a fost înlocuit de alt cuvînt, indescifrabil* 182. *inițial* Cîte ai făcut în viață Lăpușneanu știe bine 183. cumcă piere *deasupra lui* cumcă plînge *șters* 184. *inițial* Este drept, prea bine plînge apoi Sigur, Foarte bine plînge 185. *deasupra lui* plîngătoarea *șters*

Boieri, acum vă dau drumul, pe la [casa] voastră mergeți [186]
Și icoana mohorîtă voi din minte să o ștergeți ...
Să veniți doar la chemare-mi — Lăpușneanu așa este,
Iar [187] în zilele lui multe se întîmplă făr' de veste,
Căci un Domn ca și acesta nu va fi și nici a fost ...
Multe par întîmplătoare, fără lege, fără rost,
Căci cu mult ascund în umbră taina sufletului meu ...
Vouă nu am [a] răspunde, mie și lui Dumnezeu!
(boierii iese)

[SCENA] III

2254

[LĂPUȘNEANU]

[(își ridică mantia de pe mort)]

O, tu ramură din urmă dintr-un vechi și drept copac [188], *231r*
Iat-acuma-a tale visuri în nimica se desfac ...
Tu n-ai cunoscut minciună, măgulire ori vînzare,
Ci [189] creșteai în sus la ceruri tot mai mare și mai mare.
Îndeajuns [190] a fost mînia făr' de lege s-o săcure
Ca să curme pe vecie trunchiul mîndru din pădure.
Dintre cei legați prin sînge, dintre cei aleși din turmă,
Dintre cei legați la Putna încă unul, cel din urmă [191],
Încă unul ce trecuse prin a țării veche școală [192], *230r*
Care poduri de cetate le urca cu [193] mîna goală,
Ce pe-a zidurilor creste [dobora] c-o mînă tunul,
Ce sfărma c-un pumn un creștet dinainte i: încă unul.

Eram tineri, eram mîndri, eram singuri, eram șapte, *231r*
Era zi în toată lumea, numa-n Putna era noapte [194],
Tocm [195]-atunci trecuse-un suflet peste-al morții negru vad:
Cel din urmă din Mușatini sta întins pe crengi de brad [196];
Galben, mîndru și în moarte înainte-ne-l văzum
Coperit cu crengi de dafin, de-al cădelnițelor [197] fum [198];
Se sfîrșise-acele cinturi [199], preoții-ncheiase ruga, *230v*
Doar din cînd [în cînd] sunat-a [200] jalnic și-ntr-o dungă
Buga,

Clopotul lui Ștefan-Vodă ce [201] cînd vremile se schimbă
Mișcă pururea de sine, greu *, prorocitoarea limbă [202].
„Toate vechile temeiuri și Moldova cea străbună *230r*
O corabie pe mare bîntuită de furtună,
În primejdie credința și poporul, legea ... totul ...
Mîinile-nfrîngînd cerca-vom unde-i Domnul și pilotul
A căruia vorbă numa ne înalță și ne scapă,
Un [203] luceafăr ce răsare călătorilor pe apă".

186. *inițial* Ei boieri, mergeți cu toții pe la casa voastră iar *șters* 187. *deasupra lui* Și *șters* 188. *inițial* O [tu] ramură uscată din înalt și drept copac 189. *deasupra lui* Și *șters* 190. *după* Și de-ajuns *șters* 191. *în ms. aceste două versuri din urmă figurează în ordine inversă și sînt urmate de începutul unui al treilea:* Dintre cei leg[ați] 192. *inițial* Încă unul dentr-aceia *apoi* Încă unul ce trecuse prin o veche și 193. *in ms.* la 194. *inițial*

Eram tineri, eram mîndri, eram mari și eram șapte,
Era lumea-ntunecată, era Putna, era noapte,

195. *în ms.* tocmai 196. *inițial*

Cel din urmă-ntre Mușatini a trecut al lumii vad,
Trupul său înalt și tînăr sta lungit pe crengi de brad;

197. *după* flacărelor *șters* 198. *inițial* Cînd cîntările-ntristate ⟨se urcau⟩ se suiau în sus ⟨prin⟩ prin negru fum; *următoarele patru versuri sînt reportate aici printr-un semn de intercalare* |= *de pe* **230** v 199. *inițial* Se sfîrșise cinturi jalnici 200. *inițial* Doar suna din vreme-n vreme 201. *după* care *șters* 202. *inițial* Sună pururea de sine din profetica sa limbă 203. *deasupra lui* Ce *sau* C[um] *șters*

„Poate s-o ivi vrounul de ne-nalță și ne scapă,
Cum luceferi [204] se ridică călătorilor pe apă."

231r

„De acuma înainte e Moldova cea străbună
Ca corabia pe mare bîntuită de furtună [205],
În primejdie-i credința și poporul, legea, totul,
Mînile fringînd ne [206] zicem : Unde-i Domnul și pilotul,
Unde cel care c-o vorbă ne înalță și ne scapă,
Unde-i steaua să răsară călătorilor pe apă [207] ?"

2260

253r

Eram tineri pe atuncea, eram singuri, eram șapte,
Noapte era-n toată lumea, și la Putna era noapte,
Se sfîrșise și prohodul, se-ncheiase de mult ruga,
Doar suna adînc [208] și dulce și din vreme-n vreme Buga,
Clopotul lui Ștefan Vodă, ce cînd vremile se schimbă,
Mișcă neatins de nime, rar, profetica sa limbă [209].
Pe atunci trecuse-un suflet peste-al morții jalnic vad,
Cel din urmă din Mușatini sta întins pe crengi de brad,
Tînăr ... mîndru și cuminte înainte-ne-l [210] văzum,
Coperit de crengi de dafini și de-al candelelor fum ;
Tu [211], luînd de pe-a ta frunte uriașa, neagra cască :
„Dumnezeu n-a vrut Moldovei alt Mușatin să se nască
254r Și de astăzi înainte [212] e Moldova cea străbună
Ca corabia pe marea bîntuită de furtună ;
În primejdie e țara, legea moartă, neamul, totul,
Mînile frîngînd ne zicem : Unde-i Domnul și pilotul
Care numai cu o vorbă ne înalță și ne scapă,
Unde-i steaua ce răsare călătorilor din apă ...?"

2254

232r

Tu ziceai acestea toate.
„Nu, din trunchiul vechi și mîndru nu mai vru un ram să crească,
Dumnezeu n-a vrut Moldovei alt Mușatin să se nască,
Cu acesta se încheie tot trecutul pînă ieri".
„Am rămas de capul nostru, ce ne facem noi [213], boieri ?
Să alegem care vrednic dintre noi se va cunoaște ..."
„Ce alegeri ? Vorbe ! Domnul nu s-alege, el se naște .
Da ! cutare e viteazul sau bogatul, înțeleptul,
Să fim Domni avem aicea toți [214] puterea ... nimeni dreptul.
Lui asemenea s-ar crede fiecine dintre noi,
Dezbinarea ar aduce peste țară mari nevoi.
De aceea frați de cruce să ne prindem, să-nțelegem
Cumcă unul dintr-ai noștri nu se poate să alegem.
Puneți mantia frumoasă și coroana în mormînt ...
Și cu sceptrul lui în mînă să coboare în pămînt
Și, legați fiind cu toții, cei de sus și [cei] de jos,
Să alegem singur rege în [215] Moldova pe Hristos.

204. *deasupra lui* luceafăr *șters* 205. *inițial*
De acuma înainte și Moldova cea străbună
O corabie pe mare bîntuită de furtună

206. *după* noi *șters* 207. *inițial*
Unde-i Domnul și pilotul
Care cu o vorbă numai ne înalță și ne scapă
Ca o stea care ⟨strălucе⟩ răsare călătorilor pe apă ?

208. *inițial* Doar c-un glas încet 209. *inițial* Mișcă-ncet, neatins de nimeni, jalnic, trist, profetic, a sa limbă *apoi* profetica sa limbă *apoi* Mișcă-ncet, neatins de nimeni doar de-un demon a sa limbă ; *această din urmă formă a versului nu este anulată de poet* 210. *în ms.* -i 211. *după* Tu te-ai ridicat atuncea, Gruie *șters* 212. *repetat din inadvertență* 213. *deasupra lui* dar *șters* 214. *după* cu *șters* 215. *deasupra lui* pe *șters*

Nu pe altul [216]. La-nălţarea-i să s-amestece străinii [217]?
Ci cu toţii direptatea rînduiţi să o împartă,
Noi să punem tot la cale fără vorbă, fără ceartă.
Nici [218] cu toţii împreună şi nici unul dintre noi
Să nu dea-ndărăt naintea duşmanului în război,
Nici cu toţii împreună şi nici unul din cîţi sînt
Să nu poată da din ţară vreun petec de pămînt [219]".
Tu ziceai aceste toate ... Ne-nvoirăm chiar aşa, *233r*
Dar de-a doua zi urmat-au fiecare calea sa.

Dintre toţi care atuncea s-adunară la mormînt *230r*
Toţi uitară a lor vorbă ... Tu te-ai ţinut de cuvînt.

Dintre cîţi se adunară ca să facă jurămînt *233r*
Toţi urmară altă cale ... tu te-ai ţinut de cuvînt.
Nu cumva vro răsplătire-n altă lume te aşteaptă,
Nu cumva Hristos din ceruri o să-ţi facă parte dreaptă?
Nu ne-o spun [220] aceasta popii ce, din cărţile lor vechi,
Mii de ani povestea asta ne-o cîntară în urechi? ...
Şi-a ta inimă vitează, şi-ale tale nalte gînduri
Au găsit a lor răsplată ... Giulgiul ăsta, patru scînduri [221].
Unde ajungem, măi vere, eu ca tine să fi fost?[222] ...
Tu ce dormi, dormire-ai vecinic, fără-ntoarcere, un prost,
Căci dacă spre altă viaţă tu acuma te-ai trezi
Tot în lumea cea comună de mizerii ai trăi ...
⟨O sămînţă roditoare cată-n inime să sameni,
Ca s-ajungi [223] stăpîn se cade ca să-i iei adînc pe oameni.
Eu invidia şi ura poreclitu-le-am virtuţi,
Am numit erou pe gîde fierul ca să i-l ascuţ,
Iar celui viclean şi neted eu [224] i-am zis că-i înţelept,
Am numit nebun pe nobil, prost i-am zis acelui drept,
Din ale mulţimii patimi făcui scară de mărire
Şi, sînt sigur, mă urmează toţi în vecinică orbire;
Te fereşte însă de-una [225], te ferească însuşi cerul *234r*
În momente de uitare a le spune adevărul,
A le spune că nu-s vrednici decît de adînc dispreţ,
Că pentru o vorbă goală tu jertfeşti [226] a lor vieţi,
Că în tine nici îţi [227] pasă, nici visezi de a lor păsuri,
Cu-a lor proprie micime de simţire că îi măsuri,
Cumcă lauda cu care îi încarci e o ocară ...
Cumcă tot ce e ca dînşii este vrednic ca să piară ...⟩[228]

Tu ţineai la cele [229] bune, la străbune obiceiuri
Şi voiai să vezi Moldova iar pe vechile-i temeiuri
Şi voiai să vezi [230] coroana pe o frunte legiuită,
Pe cînd eu treceam adîncul din ispită în ispită,
Şi gîndeai că vine [231] vremea veche de nu azi, dar mîne;
Ai ţinut una şi bună, dreaptă inimă de cîne [232],
Şi-n zădarnica ta luptă te urma un ochi mereu ...
Un prieten care ţie-ţi părea duşman [233] ... [el] sînt [234] eu.
Ai murit prin viclenie şi ucis de un mişel,

216. *iniţial* Ce ne trebui ? ... 217. *deasupra lui* păginii *şters* 218. *după* Dar ⟨cu⟩ ⟨noi⟩ nici toţi *şters; ultimele trei versuri anulate dar neînlocuite* 219. *iniţial* chiar o palmă de pămînt *apoi* nici un petec de pămînt 220. *modificat din* spune 221. *iniţial* Giulgiul alb şi patru scînduri 222. *iniţial* Unde ajungeam de-atuncea eu ca tine să fi fost? 223. *deasupra lui* să fii *şters* 224. *după* l-am *şters* 225. *iniţial* Mă feresc însă de una, mă ferească însă cerul 226. *în ms.* ⟨eu⟩ tu jertfesc 227. *modificat din* îmi 228. *deşi anulate şi transferate în PROLOG, ultimele 16 versuri au fost menţinute aici, unde îşi pot avea locul* 229. *după* ve[chea] *şi înainte de* veche *şters* 230. *deasupra lui* pui *şters* 231. *iniţial* Tu credeai *apoi* Şi spuneai să ⟨fie⟩ vie 232. *iniţial* Şi-ai ţinut la cele drepte, dreaptă inimă de cîne; *urmează două versuri şterse;*

Nu ştiai că lumea asta merge din rău în mai rău,
Cumcă binele ⟨o dată poate are⟩ vrodată nu a fost la rîndul său 233. *iniţial* Un prieten şi un duşman 234. *deasupra lui* eram *şters fără reajustare metrică*

Tu, ce ai putut ucide şapte sute cum e el,
Mai mult ... fruntea ta cea moartă e mînjită de ruşine,
Mai mult ... şi dreptate-ţi face ... altul nu ... unul ca mine.
Mai mult ... pentru [235] al tău nume, pentru-ai tăi e un noroc
Cumcă nu unul ca tine şade azi în acest loc ...

2282

138r *(îşi aruncă mantia domnească [236] peste coşciug)*

Ei, aprod ... vin' mai aproape ... mai aproape ... adu flori ...
139r Le arunc, o movilă, peste manta-mi ... Uneori [237],
Cînd al morţii rece spirit trece-n juru-mi în tăcere ...
Flori mă-ncîntă, flori fac [238] ochilor plăcere,
Aduceţi din dafin verde ramuri multe ... Aduceţi
Multe flori ca-ntr-o grădină, ca la Curte [239], măi băieţi!
Te ferească numa cerul de bătăi de joc a sorţii ...
Ce păcat că mor vitejii ... şi urît miroase morţii ...

[SCENA] IV

VODĂ, VISTERUL

VODĂ

Iată vărul meu prea dulce ... Bun sosit la Curte, vere,
La Hotin ai fost se vede două zile, vistiere.

[VISTIERUL]

Mînile M[ăriei] Tale le sărut [240] pentru-ntrebare,
Dar am fost bolnav acasă ...

[VODĂ]

Da, da! Este-o boală mare
Cînd bărbatul se tot [duce] şi îţi lasă casa goală
Şi cînd n-ai de dînsul frică şi nici grijă ... Ce mai boală [241]!

[VISTIERUL]

140r Ei, M[ăria] Ta-nţelege totdeauna şi degrabă [242]
Daca sluga e bolnavă sau de are altă treabă ...
Dar ce flori mai sînt aicea ... Ce podobnică primire!

[VODĂ]

Pentru tine le fac toate, vere ... parcă calci a mire.

[VISTIERUL]

Bunătatea [243] voastră, Doamne! Dar aşa de prost nu sînt,
Mai culeg şi eu [o] floare care cade la pămînt
Sau pe care-o fac să cadă, mai cu bine, mai cu răul,
[Î]l împing [244] şi la o parte daca strigă nătărăul ...
Dar ca [245] din senin, deodată, de-o muiere să prind frică,
Să mă-nsor pe nealese, cu te miri ce, mai nimică,
O! aceasta nu se-ntîmplă ...

[VODĂ]

Foarte bine, înţelept!
Dar, vistere, ce-i cu Gruie de la Vrancea? Spune drept.

235. *după* este *şters* 236. *supraintercalat* 237. *urmează*
Cînd cadavrele miroase şi cînd sîngele se-ncheagă,
Lăpuşneanu
238. *deasupra lui* îmi umplu *şters* 239. ca la Curte *deasupra lui* chiar domnească *şters* 240. *iniţial* Sărut mînile *apoi* Mînile M[ăriei] Tale sărutînd 241. *iniţial*
Boala dragostei ... atuncea cînd bărbatu-ţi face loc
Şi cînd n-ai de dinsul frică şi nici grijă ... ⟨Mare foc⟩ Ce [mai foc?]!
242. şi degrabă *deasupra lui* cît se poate *şters* 243. *după* O, M[ăria] Ta! *şters* 244. *iniţial* Mai împing
245. *supraintercala*

[VISTIERUL]

(c-un aer viclean)

Gruie? [Î]l tăiară turcii la Hotin!

[VODĂ]

Minune mare,
A [246] venit tîrziu, se vede, cartea noastră de iertare,
Ai trimis-o, vistiere, fără nici o îndoială?

[VISTIERUL]

Doamne, am trimis-o! Daca nu eram cuprins de boală [247] *141r*
Mă duceam eu însumi, însă...

[VODĂ]

Nu-i nimica, bine, bine.
Tot nu era Gruie-acela [248] vre un om cum se cuvine,
Orice pas făceam în ţară [î]l simţeam că mă încurcă,
Prea era din cale-afară prost şi îmi dădea de furcă ...
Treaba asta e sfîrşită ... mortu-i colo în cămară [249]
Şi, de ochii lumii numai, ca [250] să scap de vorbe doară.
Şi ca lumea să nu zică că făcui vro nedreptate,
O să-l spînzure-n cîmpie şi afară de cetate
Ca duşman împărăţiei cei turceşti şi duşman mie:
Trebuie stîrpiţi cu toţii rîvnitorii de domnie [251].

[VISTIERUL]

Daca-aşa vă fuse gîndul [252] şi aşa găsiţi cu cale
Poate că şi eu făcut-am pe pofta Măriei Tale ...
O! scrisoarea ceea, Doamne, a fost bună pentru multe,
Bună-ntîi ca şi mulţimea cea neroadă s-o asculte,
Bun-apoi ca ascultare eu la cineva să capăt [253]...
Ş-astfel nime nu-i de vină ... Turcul doar ... el i-a pus capăt.

LĂPUŞNEANU

(apart)

(clătinînd din cap)

Este el ... Ei, vere, vere, e o mare mişelie,
Dar îmi place ... Tu, tu singur poate că îmi sameni mie ...
Pentru sufletul lui însă poţi să pui să fac-o rugă ... *142r*
Ia aşa ... mai calea-vale ...

[VISTIERUL]

Prea supusa voastră slugă
Au şi plîns chiar [254] la prohodul acelui viteaz prea mare ...

[LĂPUŞNEANU]

Vere, aşa-mi placi tu mie ... că ţi-aş da o sărutare,
Dar lasă ... Lăpuşneanu sărutînd ... ar rîde-o lume.
Ce sînt oamenii, măi vere, ... să-i ia dracul, nişte glume.
Uite, vere ... Doamna e pe gînduri dusă [255]
Dup-acele cîntece [256] de la Ţarigrad aduse ...

(visterul iese)

Dară ce s-a-ntîmplat oare ... S-a putut ca musulmanul
Din [257] Hotin să calce legea poruncită de sultanul?

(s-aud zgomote afară)

246. *după* Turcul să pună [să-l taie] *şters* 247. *iniţial* însă cum eram cuprins de boală 248. *iniţial* Tot nu era Gruie-al nostru 249. *iniţial* Treaba asta e sfîrşită, vistiere ... mortul e-n cămară 250. *după* şi do[ar] *şters* 251. *vers intercalat ulterior* 252. *iniţial* vă este gîndul 253. *iniţial* eu la alţii ca să capăt 254. *iniţial* O să plîngă chiar 255. *iniţial* Uite vere, pe acolo ... Doamna noastră-n aşteptare *apoi* lute, vere ... Nerăbdarea Doamnei este, ştim, nespusă 256. *iniţial* Şi acolo aşteaptă-acele danţuri 257. *după* Să [încalce] *ştim*

[SCENA V]

O STRAJĂ [258]

Stai pe loc ... nu-i voie ... ***

UN GLAS

Las-o ... E-o femeie, bre [259].

143r *(vin curtenii și boierii)*

L[ĂPUȘNEANU]

Ei, aprod, cine-i acolo?

[APRODUL]

E-o femeie care [260] vrea

Să se plîngă ...

[BOGDANA]

O! lăsați-mă odată să ajung [261] pîn-la sfîrșit,
Căci ce sufăr eu în lume nu mai e de suferit.
În sfîrșit te văd odată, Lăpușnene, șezînd sus [262],
Tu ce-n țară și războaie și durere ai adus.
O veniți, veniți încoace, ascultați și voi, boieri,
Ce se poate în Moldova sub domnia cea de ieri.
Aide! Căci eu nu cer milă — Unde-i mila mea din lume?
Nu vă cer nici chiar dreptate, căci ea este azi un nume
Și la ce v-aș cere-o oare, singură sînt vinovată,
Singură îmi port pedeapsa cea cumplit de mare [263], toată,
Sînt de rînd, sînt o pierdută, o femeie din noroi,
Cine vrea ca să mă aibă, vie care va din voi [264]...
Cine-ar zice cumcă celui eu am fost soție dreaptă [265]...
O soție i-e credință [266], o soție îl așteaptă.
144r Dar din clipa-n care dînsul se dusese l-am uitat,
L-am uitat de dragul altui pe sărmanul meu bărbat [267],
L-am vîndut, [da], l-am vîndut. Ce să fac dar? Ce să facă
O femeie ca și mine ... și străină și săracă [268].
M-am rugat la toată lumea, la dușmani chiar m-am rugat
Și atunci venit-au [269] unul din înaltul tău palat,
Vine puiul de năpîrcă: „Ești frumoasă, o femeie,
Dă-te mie trup și suflet și bărbatu-o să ți-l deie
Vodă"... Ce gîndeam eu ... Ar fi fost cu mult mai bine
Ca să mor în acea clipă decît atîta rușine.
Și totuși doream rușinea și să nu-l văz niciodată,
Dar să știu a lui viață din primejdie scăpată.
El? sufletul meu cel dulce și lumina mea apusă
Și un trup făr' de voință mi-au lăsat. Mi se pierduse
Mintea ... Dar îmi arătase mizerabilu-o scrisoare
Iscălită chiar de tine, Lăpușnene, de scăpare;
Și, pe cînd trăia cu mine, a trimis un ucigaș
Ca să-mi gîtuie bărbatul ... Și tu, Lăpușnene, lași [270]

258. *după* UN GAR[DIAN] *șters* 259. *inițial* E-o femeie și se poate 260. *inițial* E-o femeie ce socoate * 261. *deasupra lui* pătrund *șters* 262. șezînd sus *deasupra lui* sus pe tron *șters* 263. *deasupra lui* toată *șters* 264. *inițial*

Cine vrea ca să mă aibă, veniți care va din voi
Sînt de rînd, sînt o femeie pierdută și din gunoi

apoi s-a indicat prin cifre inversarea celor două versuri 265. *vers născut din*

Cine dintre voi cutează ⟨să⟩ de a zice cumcă eu,
Eu am fost soție celui mort?
⟨Cine-ar zice⟩ Nu ziceți că ⟨eu⟩ a lui am fost [soție dreaptă]
Nimenea să nu-ndrăznească

266. *inițial* O soție îl iubește 267. *inițial* L-am uitat de dragul altui, bietul, bietul meu bărbat 268. *ultimele două versuri inițial*

Da, eu i-am vîndut cenușa, l-am vîndut, ⟨ce puteam face⟩ ce era să facă,
O femeie fără sprijin ... El închis, eu fără pace

269. *inițial* Și atuncea vine 270. *inițial* Și tu, Doamne, tu îl lași

Să se-ntîmple-n bunăvoie grozăvii fără de neam [271],
Să trăiesc cu ucigaşul omului ce închinam,
Pentru care în păcate am căzut ... Ascultă, fiară, ● *145r*
Ai văzut vrodat-atîta mişelie şi ocară?
Tu, ce ca un bici din ceruri eşti trimis de Dumnezeu,
Tu, diavol în picioare, tu unic [272] în veacul tău,
Spune-mi, spune-mi daca-n iaduri se mai poate iscodi
Chinul care peste mine tu ai vrut a hotări.
Cum să mă mai uit [în faţă-i], cum în faţă-i să mă port?
Mi-e ruşine şi mi-e jale chiar de faţa lui de mort.
Dar nevrednică sînt astăzi chiar şi mîna a-i atinge,
A-i atinge faţa moartă ce lipsită e de sînge.
Am în mîna mea o carte, chiar domnească, de iertare,
Ţi-o arunc în faţă, uite, fără cuget şi mustrare.
O! uitaţi-vă la dînsul cum se uită ... parcă rîde
Un tiran fără de suflet, un despot cumplit, un gîde [273].
O, copiii mei, sărmanii, ce vor zice ei odată?
„Muma a trăit cu omul ce-a ucis pe-al nostru tată".
Ba nici chiar mormînt nu are ... Vrei să-l spînzuri [274] de-un copac
Ca să-l bată vîntu [275]-n laturi, neagră inimă de drac ...

O! lăsaţi-mă odată să ajung pîn' la sfîrşit *146r*
Sufletul [276] mi se sfîşie, nu mai e de suferit!
Bună vreme, Lăpuşnene, care şezi acolo sus,
Nu mă-ntrebi ce bine-mi merge, nu mă-ntrebi ce ţi-am adus?...
O veniţi, veniţi aproape, ascultaţi şi voi boieri,

2254

Cum nu este nimeni, nimeni căruia să mă pot plînge, *235r*
Nimeni care să mă spele de ruşine şi de sînge?...
Dar lăsaţi-mă odată să [277] ajung să-l văd pe gîde.
O, de multe-a rîs tiranul, dar acuma nu mai rîde.

În sfîrşit te văd odată, Lăpuşneanu, ins cu fală,
Cu privirea ta vicleană ce îndeamnă şi înşeală,
Dară nu îmi plec genunchii la a tronului tău treaptă [278],
Tu nu eşti Domn pentru mine: fiară cruntă şi nedreaptă [279]!
Ceea ce-o să-ţi spun acuma n-am mai spus-o nimărui:
Gîde, ce-mi făcuşi bărbatul? Lăpuşnene, unde-i Grui?
O veniţi, veniţi aproape, ascultaţi şi voi cu toţi
Ce se-ntîmplă în Moldova sub domnia ăstui [280] hoţ.
Aide! căci eu nu cer milă. Unde-i mila mea? Nu cer
Nici dreptate — căci dreptatea ce-mi rămîne e să pier,
Sînt pierdută, pîngărit-am focul strămoşeştei vetre [281],
Vrednică a fi ucisă jos pe uliţă cu pietre,
Sînt de rînd, ca o femeie ridicată din noroi,
Cine vrea ca să mă aibă — vie care va din voi!

Nimeni dintre voi [— ∠ —] nu-ndrăznească-a zice-acum *236r*
Că am fost soţia dreaptă a lui Gruie, că-l zugrum.
Nu l-am înşelat [282] cu altul, nu eu mi-am făcut de cap?
Ce-mi ajută dar acuma c-am făcut-o ca să-l scap?
Cunoşteam pe fiara asta ce nu ştie ce-i iertare,
M-am plecat [283] la toată lumea, m-am rugat la mic şi mare,
Orice rază se pierduse ... Ce să fac? Dar ce să facă

271. *iniţial* Să se-ntîmple-n bună voie lucruri ca aceste *apoi* grozavii ca şi aceste 272. tu unic *deasupra lui* ai căzut* *şters* 273. *iniţial* Un tiran fără de suflet, fără inimă-acest gîde 274. *şters dar reluat deasupra* 275. *modificat din* vîntul 276. *după* Căci ce suf[ăr] *şters* 277. *iniţial* să-l 278. *în ms. din inadvertenţă* dreaptă; *iniţial* l-ale [tronului tău trepte] 279. *iniţial* Tu ce Domn de alţi numit acia, însă de mine o fiara cruntă şi nedreaptă! 280. *deasupra lui* unui *şters* 281. *iniţial* Sînt pierdută, călcătoare de credinţă 282. *iniţial* Nu eu l-am vîndut 283. *după* rugat *şters*

O femeie fără sprijin, părăsită şi săracă [284] . . .
Cînd puterea ei, viaţa, braţul ei, a [ei] lumină
Zace-n temniţă de moarte, singur, fără pic de vină [285].
Şi atunci . . . veni ispita ! Nu ţi-a fost de-ajuns să moară,
Nu, ai vrut să-i fie neamul de ruşine şi ocară,
Au venit ispititorul, om de sfat la cele rele [286],
Ce îmi suflă în ureche ruşinoasele momele :
„Vodă-l osîndi chiar astăzi, zise tainic omul tău,
Nimeni nu poate să-l scape de la moarte . . . numai eu [287] . . .''
„Scapă-l, zic ! O, mîntuieşte-l, tot ce am, multe, puţine,
Ce odoare am ia toate, ia şi haina de pe mine,
Dară scapă-l [288] [de la moarte]'', „O !, îmi zise el acu [289],
237r Eu nu voi alte odoare . . . singurul odor eşti tu,
Dă-te mie trup şi suflet şi apoi . . . [i]l scap de moarte . . .''
O, cum n-am murit atuncea . . . căci era cu mult mai bine !
Tu, iubirea mea păgînă [290], născătoare de ruşine,
M-ai împins . . . ca înaintea-i [291] s-ajung a-mi ascunde faţa
De ce mi-au cerut ocara şi nu mi-au cerut viaţa ? . . .
Mintea chiar mi se pierduse, îmi arată o scrisoare
Scrisă chiar de a ta mînă, Lăpuşnene, de scăpare ;
Şi pe cînd uitam cu dînsul datoria de soţie,
Trup [292] fără de vro voinţă şi [293] cuprins de nebunie . . .
Tot el a trimis în taină să-l ucidă . . . l-a ucis.
Cum mă deşteptai atuncea din grozavul, negrul vis . . .
Nu i-a fost de-ajuns o moarte . . . trebuia [294] ruşine-adîncă,
Trebuia ca la mormîntu-i să urmeze-o pată încă,
Trebuia ca, cu ruşine, să mă-mbrac în negru port
Şi să nu-ndrăznesc privirea-mi s-o arunc la acel mort . . .
Trebuia, ca şi copiii s-aibă drept a-mi zice-odată :
„Mumă ! ai trăit cu omul ce-a ucis pe-al nostru tată . . .''
Ei, acuma, Lăpuşnene, spune drept : aşa-i că-ţi place
Ce adîncă mişelie iscodişi în pieptu-ţi, drace !
238r Mai rămîne încă una ca de tot să te dezmînii [295] :
Spînzură-l în [296] ochii lumii, lasă să-l mănînce cînii.

[LĂPUŞNEANU]

Aide, veniţi mai aproape. — Ei femeie [297], ai sfîrşit ?
Te înşeli crezînd pe Vodă [298] mulţumindu-se cu-atit.
Îmi chemaţi pe vistierul . . . Vino-ncoace, vistiere :
Oare sînt adevărate cîte spune-acea muiere ?
Nu-mi răspunde . . . toate, toate sînt adevărate, ştiu,
Ai vrut să mă scapi de-un duşman, mulţumit trebui să fiu [299] . . .
Ce-ai făcut [300] [tu] pentru mine nu e faptă rea . . . Nimica,
La uciderea-i te duse gelozia, iar nu frica.

284. *iniţial* şi străină şi săracă ; *o variantă răzleaţă a acestor două versuri figurează şterşă, pe* 241r
Da, m-am dat în braţ ruşinei . . . Oare ce era să facă
O femeie ca şi mine, părăsită şi săracă

285. *iniţial* Zace-n temniţă de moarte, fără nici un pic de vină 286. *iniţial*
Au ⟨avut⟩ venit ispititorul, prieten [al] Măriei Sale
Om de sfat şi om de taină ~

287. *iniţial*
Vodă-l osîndi ⟨la moarte⟩ cu totul, numai eu pot să-l scap dar numai eu
De mai e vreo scăpare ~
Nimeni nu poate să-l scape de la moarte decît . . . eu

288. *iniţial*
Scapă-l, zic ! o, mîntuieşte-l, ⟨ce odoare am, pe toate⟩ ia orice îţi vine bine
Ia-le, dară scapă-l, scapă-l

289. *iniţial* O, el zise, nu primesc nici un odor 290. *iniţial* O, tu dragoste păgînă ; *pe* 2282, 142 v *apare prima formă a versului* Născătoare a ruşinii fu iubirea . . . 291. *in ms., din inadvertenţă metrică* înaintea lui 292. *iniţial* Ca un trup 293. *după* prins *şters* 294. *iniţial* trebuia să 295. *iniţial* Mai rămîne încă una ⟨ca⟩ ca să-şi [puie] vîrf de tot . . . *apoi* Mai rămîne încă una, fă-o ca să nu te minii 296. *modificat din* de 297. *după* muiere *şters* 298. *iniţial* Te înşeli cînd crezi că Vodă 299. *urmează* Dar pe lîngă mulţumire ⟨t[rebuie]⟩ caut[ă] să fiu şi drept . . . *şters* 300. *iniţial* Ceea ce-ai făcut

Tacă-ţi gura ... tu, odată [301] ! Ei, muiere, ai sfîrşit?
Crezi pe Vodă Lăpuşneanu mulţumit numai cu-atît?
Nu cunoşti ce [e] în mine ... Vino-ncoace, vistiere,
Sînt adevărate oare cîte-au spus acea muiere ...?
Nu răspunde ... n-am nevoie să răspunzi, căci toate, toate
Sînt din fir în păr aievea, pe deplin adevărate [302] ...
Dar ce ai de gînd a face? ... Căci eu judec după lege,
Ceea ce se zice-ntr-însa [303] fac şi eu, se înţelege ...
Eu i-am fost duşman lui Gruie ... un prieten face treabă *239r*
Şi mă scapă chiar de dînsul [304], deşi nu mă prea întreabă,
Dar, dorindu-mi bine mie şi făcînd ce se cuvine,
Se-ncurcă într-a legii iţe ... ceea ce [deloc] nu-i bine ...
Ei, vlădică de Suceava, vezi la carte ce mai zice [305]
Să se facă-o judecată ca acea ce-avem aice [306] ...
„Cînd un om den starea-ntîia [307] siluieşte pe-o femeie ..."

[EPISCOPUL]

Moartea, Doamne, spune legea, daca n-ar vrea ea să-l ieie [308] !

[LĂPUŞNEANU]

Daca ea n-ar vrea să-l ieie ... Trebuie să-l vrea [309] ... Voi eu ...
Daca nu se-ncape-n lege ... *daca* nu-i pe placul meu.
Ia-ţi tu cartea [310] subsoară şi te du de mi-i cunună ...

[BOGDANA]

Ura ta, o Lăpuşnene, de grozavă e nebună [311].

[LĂPUŞNEANU]

Ia mai staţi, căci înainte de-a pleca se cade-mi pare [312]
Să-ntrebăm de e vro zestre ... Eu ştiu că avere n-are ...
Sigur pentru un prieten dau şi cîte o moşie, *238v*
Darnic şi la nunta asta mi se cade a fi mie
Şi o fac cu dragă voie ... Pentru tine, vistiere,
N-o să rămîn eu în urmă şi-o să dărui o avere,
Însă ... să ferească sfîntul, s-ar putea ca tu să mori
Făr' ca de l-acea femeie să ai vrun moştenitori;
Tu bogat şi ea săracă nu se-ntîmpl-ades în lume [313];
Sigur că n-ai vrea femeia care poartă al tău nume
Să trăiască-n sărăcie ... Uricare [314], vino-ncoace,
Un înscris cu-atîţia martori este bine a se face ... *240r*
Ca-ntîmplîndu-se visterul ca să moară vreodată [315]
Văduvei care rămîne va lăsa averea toată ...
Judecata[-i] prea-ncurcată şi pe cît cred că e bine
Îi şi dau o încheiere ... Mai mult nu mi se cuvine [316] ...

[BOGDANA]

Dar nu voi să-l iau ... stăpîne !

301. *inițial* Tacă-ţi gura ... o, nebună 302. *inițial* sînt deplin adevărate 303. *inițial* Ceea ce o zice legea 304. *după* Gruie *șters* 305. *inițial* vezi la carte, vezi ce zice 306. *inițial* Să se facă o pricină ca aceea de aice ... 307. *inițial* Cînd un om străin de casă 308. *inițial* daca ea n-ar vrea să ieie 309. *deasupra lui* ia *șters* 310. *inițial* la vlădica *apoi* Tu ia cartea *apoi* Tu-ţi ia cartea *apoi* Tu ia-ţi cartea 311. *inițial* Ura ta o, Lăpuşnene, n-are margini, e nebună 312. *urmează* Chiar e una * vistiere ... S-ar [putea] 313. *aceste ultime 7 versuri sînt scrise pe* **238v**, *cu un semn grafic de trimitere* ≠, *în dreptul următoarelor 3 versuri de pe* **239r**, *a căror variantă mai bogată şi ulterioară o reprezintă*

S-ar putea, ferească cerul, vistiere, ca să mori
⟨Tu⟩ Făr⟨ă⟩ ca ⟨cu acea muiere⟩ de l-acea femeie ca să ai moştenitori;
Tu bogat şi ea săracă ⟨de la Gruie-avînd copiii⟩ nu se-ntîmplă-⟨n această⟩ ades în lume

314. *după* Deci *șters* 315. *după* înainte *șters* 316. *ultimele trei versuri inițial*

De-a muri a lăsa acea femeie
Văduvei ce să rămîie cea fă[ră avere] el [i]i las-averea toată ...

apoi

Văduvei ce-o să rămîie va lăsa averea toată ...
Pricina e prea-ncurcată ... care poate să o facă singură
O încheiem şi cu ~

apoi Asta poate fi-ncheierea care-n mare se cuvine ... *apoi* care-o dau pe toată * ***

[LĂPUȘNEANU]

Cine[317] oare te întreabă?
Mergi, vlădică, de-i cunună și fă slujba mai[318] în grabă,
Nu mai voi să port în minte astă pricină urîtă[319]...

VIST[IERUL]

Daca n-avem altă cale, să ne cununăm, iubită!

EA

Ucigașe!...

[VISTIERUL]

Ce vrei? Vodă îți dă tot, moșii ... pe mine[320],
Cam de voie[321] de nevoie, dar așa găsi de bine ...
[(apart)]
Mulțumescu-ți, Doamne sfinte, cu atîta că scăpai[322].

LĂP[UȘNEANU]

Iscălește, vistiere, cartea ceea ...

[VISTIERUL]

(apart)

Haide-hai,
Mi-ai durat-o, Lăpușnene, lasă că ți-o țiu eu minte.

[LĂPUȘNEANU]

241r Și acum la cununie, mergi vlădică înainte ...

[BRAN]

Ce mai judecată, vere! Chiar turcească fuse asta[323]...
Ai ucis pe-un om în codru ... mergi acasă, ia-i nevasta ...
Ce ți-e, măre, c-o domnie fără rost, ce nu-i de soi,
O s-ajungem[324] ca să rîză pîn' și babele de noi ...
Ne! ți-a trebuit muiere și te plîngi ... Ai dar ce vrei.

[IRIMIE]

Ce știi tu daca nu este după placul dumneaei[325]
Icea e țărînă-n glod,
Ici e bărbățelu mort.

[BRAN]

Bine zici ... Broaște sînt multe[326], e destul să fie balta ...
Tot ca una sînt cu toate, ia pe una dă în alta.

L[ĂPUȘNEANU]

Ei, boieri, așa-i că bine judecai?... Mergeți cu bine[327],
Mergeți că v-așteaptă nunta și urați-mi-i de bine,
Mergeți, „la mulți ani" le ziceți, „să sporească, să-nflorească,
Zile mîndre-nsurățeii pe-a lor cale să-ntîlnească ..."
242r Ce mai vreți ... odată nuntă!

[IRIMIE]

Hop și noi în urmă, vere,
E ciudat ce se întîmplă-n lumea asta c-o muiere!

[LĂPUȘNEANU]

[(apart)]

Ei, duceți-vă cu toții[328], minți ușoare și copile,
La ce vremi ajuns-am oare, Doamne, -acum, și la ce zile[329]!
(se duce și descopere mortul)

317. *inițial* Pe tine [cine te-ntreabă]? 318. *deasupra lui* chiar *șters* 319. *inițial* Voi să nu mai port în minte astă pricină cumplită 320. *inițial* Ce vrei? Vodă îți dă tot ce cei .... pe mine 321. *după* nevoie *șters* 322. *inițial* Mulțumescu-ți Doamne-n ceruri că scăpai numai cu-atîta 323. *inițial* Chiar turcească ... ca-n pădure 324. *inițial* O ⟨să⟩ s-ajungi 325. *inițial* după pofta dumneaei 326. *inițial* Broaște destule 327. *inițial* mergeți cu toții 328. cu toții *supraintercalat* 329. *inițial* În ce vremi ajuns-am oare Doamne, în ce zile!

VIST[IERUL]

Mulţumindu-ţi de iznoavă [330] pentru facerea de bine,
Eu de tron m-apropii iarăşi, închinîndu-mă la tine,
Ceea ce-ai făcut acuma este foarte înţelept:
Zică-se orice s-ar zice, aspru [331] poate, dar eşti drept.

[BRAN]

Drept ca gînjul.

[IRIMIE]

Şi ca tufa.

[BRAN]

Drept ca cîrja de la moşu ...
Judecata din poveste cum o dă-mpăratul roşu ...

[LĂPUŞNEANU]

Tu, femeie, mulţumită eşti de-a noastră [332] judecată?... *243r*

[BOGDANA]

Doamne, văz c-ai făcut totul ce se poate de-astădată:
Nu mai poţi să-mi dai bărbatul, mi-ai dat cinstea cea furată [333],
Mi-ai dat, ca să-mi cresc copiii, o avere însemnată [334]...
Şi de judec toate cele îţi e mare bunătatea ...

[LĂPUŞNEANU]

Mulţumiţi de rău de bine sînteţi ... *voi!* Dară dreptatea?
Dar acesta ce-n siciriu-i e întins rece şi mort
Acestuia nici o grijă eu în lume să nu-i port?...
O, aveţi cuvînt cu toţii ... asta-i legea omeniei,
Morţii se cuvin cu [morţii], viii se cuvin cu viii [335].
Cum? pe-acesta-l mînă moartea pe o mare fără ţărmi,
Sufletu-i cuprins de moarte [336], trupul lui mîncat de viermi,

Şi viteazu-acesta mîndru ... să nu-l ştie nime, nime
Cît [337] amarul lui de suflet au avut o adîncime.

Pentru-acesta nu-i dreptate, nu-i în toată lumea nime *244r*
Ca mizeria-i întreagă să o simtă-n adîncime.
Tineri, alergaţi la jocuri şi petreceţi cum vă place,
Ce vă pasă de mormîntul unde el în umbră zace?
Ce vă pasă cumcă nunta se-nvîrteşte pe-un mormînt ...
Mortul nu are dreptate, acel viu are cuvînt [338].
A purta livreaua morţii e un trist şi rece port,
Niciodată n-ai dreptate, niciodată cînd eşti mort.

2282

Veselie! Veselie! Oameni tineri şi cărunţi, *125v*
Zilele domniei mele aţi văzut astfel de nunţi.
Să trăiască Lăpuşneanu, zic eu singur, să trăiască, ziceţi voi,
Să domnească ani o sută, mare, mîndru printre noi!

330. *iniţial* Doamne, mulţumesc ş-acuma 331. *deasupra lui* crud eşti *şters* 332. *iniţial* mulţumită eşti de-a mea judecată 333. *iniţial* cinstea înapoi 334. *iniţial* avuţie însemnată 335. *aceste prime 5 versuri din replică iniţial*

Mulţumiţi de rău, de bine amîndoi ... Dară dreptatea
Dar acesta ce-n sicriu-i e întins ⟨senin şi mort⟩? senin şi rece
Cui-i pasă de acesta, pentru el totul se trece,
Oare-acestui nici o grijă eu în lume să nu-i port ...
O, aveţi cuvînt cu toţii ... asta-i legea veciniciei,
Morţii doar petrec cu morţii, viii petreacă [cu viii]

336. *iniţial* Sufletul lui dus în furtună 337. *după* Că amar *şters* 338. *iniţial* numai viii *apoi* doar cel viu are cuvînt

244r Veselie, veselie, oameni tineri şi cărunţi,
Zilele domniei mele aţi văzut astfel de nunţi.
Să trăiască Lăpuşneanu, zic eu singur, ziceţi voi,
Să domnească ani o sută cu dreptate peste noi!
Dar, nuntaşi, o-mpărătească mi-a trimis la nuntă sol,
A cărei împărăţie n-are margini şi ocol [339],
245r Voind să serbez o nuntă cum n-a fost în lume una
Căci călău-i nunul mare, iară moartea este nuna.
Ia-l ... nu cred să fie-n lume vre o fiar-atit de mare
Ca să-ntreacă-a vinei sale [⏑—/⏑—] defăimare ...

[VISTIERUL]

O, degeaba [⏑—] ura [⏑—/⏑—/⏑—]-n piept,
Crud eşti da, o Lăpuşnene, dar în suflet tu eşti drept ...

[BOGDANA]

Mi-ai dat cinstea mea furată ... şi acum îmi dai viaţă ...

BRAN

Este aspru ca furtuna ... judecata-i e măreaţă ...
(către Irimie)
De se-ntîmplă-n astă ţară vre o mare fărdelege
Cine poate fi de vină ... Lăpuşneanu, se-nţelege.

TEXTE AFERENTE

1

[PLAN]

2254

301r Din Alecsandru Lăpuşneanu s-ar putea face un Makbeth românesc cu întrebuinţarea, mai ales în ultimul act, a novelei lui Negruzzi.

ACTELE 1, 2, 3, Uzurparea tronului. Luarea în căsătorie a Rocsandei. Tăierea boierilor [340].

Act IV Scena ult[imă] Alecsandru se roagă să-l călugărească şi apoi moare.

Act V 1. Călugărul [341] său un inamic — monolog. A căzut. Espunere.
2. Scularea lui şi anunţarea că e călugăr.
3. Furia [342] şi declararea că e domn. Momentul în care vrea să omoare pe D[oam]na şi copilul.
4. Mitropolitul o consilie să puie venin. Ea toarnă tremurînd pe cînd unul ţine pumnalul dasupra ei.
5. Bea, simte moartea viind. Doamna-n spaimă.
6. Cînd moare boierii-l ţin în sus ca să-i privească murind. Clopotul sună ***.

339. *ultimele două versuri iniţial*

Dar la nunta-ţi, vistiere, a venit un mare sol
De la mare-mpărătească, ţara ei n-are ocol
Şi nici margini ~

340. *frază scrisă ulterior pe marginea din stînga, de-a lungul conţinutului actului V* 341. *deasupra lui* Mitropolitul *şters* 342. *după* Scu[larea] *şters; repetat din inadvertenţă punctul* 2

2

[RÎSUL MUŞATINILOR]

2256

[LĂPUŞNEANU]

Rîdea? Cum?... 131

[UN BOIER]

Cum se rîde.

[LĂPUŞNEANU]

Te-ntreb *cum*?

[BOIERUL]

Ca oricine,
Numai şi-nchidea ochii...

[LĂPUŞNEANU]

— Şi-nchidea ochii? Bine.

[BOIERUL]

Rîsul acel cu ochii închişi e vechi ca şi Moldova,
E-omorîtorul supăr [343] al neamului Muşatin.
Vai ţie, Lăpuşnene ...
Nu-n planu-i, nu-n iubirea-i, nu-n ura ei, nimica, 130
Nu-n pat şi [344] nu pe tronu-ţi, nu-n casă, nu-n pădure,
În acel rîs cu ochii închişi îţi este moartea ...
O, îl cunosc de mult eu acel rîs fin şi dulce,
Astfel rîse-Alexandru cînd a ucis pe Hroet,
Astfel şi Ştefan Vodă cînd omorèa boierii,
Astfel şi Petru Rareş cînd omorî pe Brateş,
Astfel [şi] Bogdan [345] [arse] cetăţile Lehiei,
Astfel Ştefan cel Tînăr pe Arbore ucise.
E rîsul vechi [346] şi groaznic al neamului Muşatin.

3

[LĂPUŞNEANU PRIBEAG]

2260

au apus a mea lum[ină] 254r
Cînd udau a mele lacrimi pîne neagră şi străină
şi din nou simţeam durerea,
Urmăream * cu ochii-n lacrimi zborul paserilor mării,
Întrebam [347] pe rîndunele * ce vin de-ntunecă [zarea]:
„Aţi [văzut] pe-a voastră cale, paseri albe, şi Moldova?"

2276

Şi-mi venea, suind alene, şi-mi suna pe vîntul sării 218r
Zborul stolului de paseri, glasul valurilor mării.

2260

Să ating cu fruntea numa grinda porţii din Suceavă. 255r

★

343. *iniţial* E supărul cel straşnic 344. *supraintercalat* 345. *după* cînd *şters* 346. *după* groa[znicul] *şters* 347. *după* Sau priveam * *şters*

2277

3r Şi, pe cînd urmam pe mare a singurătăţii cale,
Parcă auzeam vuindu-mi zvonul clopotelor tale.

★

2276

232r Unde razele-şi revarsă, de la creştet la picioare,
Candela neadormită, de mormînt luminătoare.

[REPLICI RĂZLEŢE]

1

2276

232r Om nu mare la făptură, dar voinic nevoie mare [348].

2

2282

105r Dacă inima-i virtoasă [349], fie zidul cît de slab,
Căci în inimi e cetatea, bade Gruie Basarab.

3

2254

230r Între mîni împlătoşate răzimînd a sale tîmple:
„De-om muri — întreabă jalnic — oare ce-o să se întîmple?"

2276

232r — De-om muri, atita rău.
Iară platoşele noastre sînt mîncate de rugină.

348. *iniţial* dar voinic din cale-afară 349. *iniţial* dacă inima e tare